

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK. — TISKA KATOLISKA TISKARNA.

Cena na leto 8 K 40 h, pol leta 4 K 20 h, četrt leta 2 K 10 h; za
dijake na leto 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja, za Italijo
10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 5. zvezka.

	Stran
O lepoti. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>) [Dalje.]	129
List iz knjige življenja. (Zložil <i>E.</i>)	133
Memento, homo! (Zložil <i>E.</i>)	133
Za narod. (Povest. — Spisal <i>Mirovič.</i>) [Dalje.]	134
Prijazna. (Novela. — Spisal <i>Fr. Kočan.</i>)	141
Ko stare sem svoje pesmi bral — — (Zložil <i>F. S. Finšgar.</i>)	148
Kako je tiho . . . (Zložil <i>Vinko Vinič.</i>)	148
Življenje moje . . . (Zložil <i>Vinko Vinič.</i>)	148
Prof. dr. Gregor Krek. (Ob njegovi šestdesetletnici napisal <i>M. P.</i>)	149
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	154
Književnost	157
<i>Slovenska književnost.</i> Moja doba in podoba. — Ljubite svoje sovražnike! — „Zbirka ljudskih iger.“ I. snopič. — <i>Hrvaška književnost.</i> Povjest Hrvata od najstarejih vremena do svršetka XIX. stoljeća.	
Časopis	159
Razne stvari	160
<i>Amalfi.</i> — <i>Naše slike.</i> — <i>Slovensko gledališče.</i>	

Na platnicah.

Pogovori. [Dalje.] — *Od devjiga moža.* (Zapisal *G. Krišnik.*)
Družba sv. Mohorja.

Slike.

Pogled na Amalfi z nekdanjega kapucinskega hôtela	137
Katedrala v Amalfiju	144
Usad hriba v Amalfiju	145
Sv. Anton Padovan. (Slikal <i>Ž. Grohar.</i>)	152
Sv. Anton Puščavnik. (Slikal <i>Ž. Grohar.</i>)	153

Listnica uredništva. Ga. *Lj-a*: Prejeli. Hvala! — G. *Silvio*: Prejeli. Prosimo potrpljenja.

Listnica upravnštva. Potrjujemo naročbo tem-le ameriškim naročnikom: Rev. *Vitus H-r* v Cl. Cleveland Ohio 5 gld. — *Rozalija L-o* Ont. Street Clev. 2 dol. — *Ven. Š-r* O. S. B. St. Vincent B. 77. Mont. 2 dol. — *Mart. Št-m* Silv. Bav. Gond 5 dol. Vi imate plačano do konca 1. 1902. — *Math. Z-a* Yellow Jacket, Cal. Mich. 2 dol. — *Mary Ž-r* St. John 3 Church Garden Bay Delta Co Mich. 2 dol.

Dobé se še letniki: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII., IX., X., XI. in XII. po 8 K.

O lepoti.

(Spisal dr. Fr. L.)

5. Kaj je lepota.

Najprej nam mora biti jasno, o čem vprašamo, ako rečemo komu: Kaj je lepota? Zvedeti želimo, v katero vrsto stvari gre ali spada lepota, n. pr. ali je kaka lastnost, ali je moč, ali je le način, po katerem so deli kake stvari sestavljeni, ali je morda kaj tvarinskega ali kaj neki. Kakor odgovarjamo vprašanju: „Kaj je življenje?“ tako nekako: „Življenje je ona notranja bistvena moč, s katero stvar giblje samo sebe“, tako odgovarjamo tudi na vprašanje o lepoti v podobnem smislu.

Tu bi imeli priliko zopet omenjati razne nazore modroslovcev o bistvu lepote; a ker smo marsikaj omenili že poprej, ni nam treba govoriti o njih tukaj.

Ker so nazori o bistvu lepote med znanstveniki jako različni, vrine se nam lahko misel, da se to bistvo niti ne dá spoznati. In to bi ne bilo čudno. Saj se tudi marsikaj drugega ne dá umeti in razložiti. Vsakdo ve, kaj je belo, kaj svetlo, kaj sladko . . . a razložiti tega ne more. Tudi vemo, kaj je prijetno, pa določiti tega ne moremo n. pr. tako, kakor določujemo ‚pravično‘, ‚krivično‘, ‚radodarno‘ . . . Ako pravimo: „Prijetno je to, kar nam ugaja, ali, kar imamo vsi radi“, ni to popolnoma resnično, pa tudi nam ni-

česar ne pove, ker vprašati bi morali dalje: „Kaj je tisto, kar imajo vsi radi?“ Potemtakem bi se prav lahko in dobro sprijaznili s tem, da se lepota ne dá razložiti, ali kakor pravimo znanstveno, opredeliti. Kdor bi rekel: „Lepo je lepo“, ta bi povedal, da je lepota občeznana stvar, katere pa ne moremo razkrojiti in zato tudi ne pojasniti.

Pa to ni samo nekaka bistrournna misel, temveč je trdna resnica, da je lepota tako jednovita stvar v našem spoznavanju, kakor n. pr. sladkost, prijetnost, bolečina, gorkota. Pač se dá povedati in določiti, kaj nam nareja čut gorkote, a čuta samega ne moremo razložiti in razjasniti. In lepoto — kako naj razjasnimo? Opazujemo jo na raznih stvareh, tudi se je veselimo, ker nam ugaja, in če rečemo: Lepota je neka lastnost stvari, kaj smo na boljem? Razvidno je tudi to, da se lepota razlikuje od dobrote, od resnice, od pravice, saj jo razločujejo vsi ljudje: zato je lepota nekaj, kar niso druge lastnosti. Tisto pa je treba le opazovati, ne pa da bi se dalo sestaviti v našem umu iz drugih lastnostij. Res je tudi lepota neka popolnost, in kdor lepoto imenuje „popolnost na bistveni obliki“, ta govori prav, a le malo se nam s tako razlago pojasni stvar. Ali ako pravimo z mnogimi drugimi vred: „Lepota je ideja, ki se nam razodeva“, ali „kolikor

se nam razodeva“, kaj smo na boljsem tudi ob tej razlagi? V vsaki stvari, bodisi lepa ali grda, se nam razodeva neka ideja. Zato taka razlaga nikakor ni v prid znanstvu.

Trdimo torej zanesljivo, da je lepota prvotna lastnost stvari, ki se ne dá razstaviti v dele. Takih delov ni razkazal še noben modroslovec.

Četudi pa je lepota prvotna in nerazdeljiva lastnost raznih stvari, nikakor pa ni s tem rečeno, da ne moremo umeti, odkod izvira in na čem sloni; tudi lahko najdemo ali istovrstne pojme ali lastnosti ali moči. In tudi to je umevanje. Zakaj umevati se pravi, izvajati stvar iz poslednjih vzrokov in razlogov: do teh moramo dospeti tudi pri spoznavanju lepote.

1. Da nam predmet ugaja, mora biti tak, da v njem ničesar ne pogrešamo. Glava ni lepa, ako je na njej jedno oko iztaknjeno ali ako ima samo jedno uho. Torej mora biti predmet cel ali — kakor pravimo navadno — popoln. Človek je lep le tedaj, kadar ima vse ude in dele; jednako je z živaljo; hiša je lepa, kadar ima za bivanje potrebne prostore . . . Seveda kadar pogrešamo kake stvari, kakega dela, ne more nam ugajati.

2. Prav tako lahko umevamo, da nam ugaja predmet le tedaj, ako je vsak njegov del na pravem mestu. Kdor bi naredil pri novi hiši zunanja vrata zgoraj, ne bi mogel upati, da bo hiša komu ugajala ali se smela imenovati lepa. Ko bi kak človek imel na mestu nog roke, nikakor bi ne bil lep. Kadar nam stvari okoli nas najmanj ugajajo, pravimo, da je vse narobe.

3. Potem je treba, da lahko brez težave in ovire spoznamo predmet, ako naj nam ugaja. Kazati se nam mora očitno in razločno, bodisi v celoti, bodisi v delih.

4. Noben predmet nam ne ugaja, ako ni v njem več različnih delov, kateri se dadó med seboj primerjati in družiti. Pola belega papirja, na katerem ne najde oko nobene črte, nobene točke, nobene oblike, ne ugaja, ampak mu je celo zoprna. Tudi jasno nebo nam ugaja le zato, ker je obrobjeno in nam

torej kaže razlike; jednako morje ali velike planjave. Kadar je pa nebo tako zastrto z oblaki in z meglo, da ne moremo ničesar ločiti, tedaj je pogled neprijeten.

5. Kakor pa mora biti za lepoto razlika med deli, tako mora biti tudi jednotnost in skladnost, to se pravi: Vsi deli se morajo ujemati, da se družijo v celoto ali v jeden predmet. Naredi na papir nekaj črt in točk brez reda in namena, ne bo ti ugajalo gledati nesmiselno igračo. Naredi kako pravilno obliko, naredi poteze človeškega obraza, pa ti bo stvar takoj zanimiva in ugodna. Brez jednote, brez skupnosti med deli ni nikjer lepote, nikjer ugodnega čustva.

Ako sedaj povzamemo vseh teh pet točk, ki so razvrščene po lahko umevnem redu in katere pripoznava vsakdo, vidimo to-le: Da se nam zdi predmet lep, mora se v njegovi obliki izražati njegovo bistvo. Ta stavek treba samo pojasniti ali razložiti, in takoj se razvidi, da je resničen.

Najprej vidimo, da je jednota le tam, kjer se izraža jeden predmet, jedna stvar, jedna misel, jeden namen. Ako tega ni, so deli samo kosi, ki so za lepoto brez pomena. Kjer je pa taka jednota, tam jednota druží ali spaja različne dele; druží jih tako, da stavi vsak del na določeno mesto, in druží tudi vse dele, da ne pogrešamo nobenega, druží tako, da jih moremo spoznati, pregledati, umeti.

Jednota pa, ki tako druží dele v celoto, ki določa vsakemu delu mesto, ki vse ureja, to je bistvo predmetovo, to je njegova narava. Nobenega predmeta ni, ki bi ne imel svojega bistva ali svoje narave; ima jo človek, ima jo žival, ima rastlina, ima tudi to, kar narejamo z rokami, ima jo naša beseda, naša misel. Pojasnimo to z vzgledom! Mizo imamo zato, da devamo nanjo razne stvari, kakor orodje, jedi, posode — sploh take, katerih nečemo ali ne moremo imeti na tleh, pa tudi zato, da na njej opravljamo razna dela. Zato je bistvo mize, da ima pločo in stojalo ali noge; njena narava je, da služi raznim našim delom. Ako ima miza primerno

pločo ali desko, kakršna se ujema z drugim prostorom, in pa potrebno stojalo, tedaj je miza tudi lepa. Celo preprosta miza brez okrasja je lepa, ako je narejena vsestransko primerno za svoj namen. Ako je tudi nekoliko členovita v posamnih delih, je še lepša. Kar pa se ne ujema z bistvom ali naravo mize, ni lepo na tej pripravi. Ni lepa, če je previsoka, prenizka, predolga, če ima predebele noge . . . Jednako spoznavamo tudi v drugih stvareh bistvo, in ljudje ločijo bistvo stvari od tega, kar ni bistveno.

Opazovanje nam tudi pravi, da se v stvareh bolj ali manj kaže njih bistvo. V nekaterih je izraženo bolje, v nekaterih manj. V nekaterih cvetlicah so krepkejše barve in duh, in večje so oblike; v nekaterih so barve medle, življenje je slabotno. V prejšnjih je bolje izraženo bistvo, v teh pa manj, zato so tudi one lepše mimo teh. Ali stavimo si pred oči dva otroka: v jednom cvete življenje na polnih rdečih licih in seva iz živahnih velikih očij, umnost se razodeva na visokem čelu; drugi pa je suh, bled, topih očij, nizkega čela. Prvi otrok je lep, drugi ni, in sicer prvi zato, ker se dovolj in krepko izraža v njem bistvo otroško, v drugem pa ne. Jednako je tudi z umetnimi izdelki. Ako izraža glasba pravo in resnično veselje, kakor prihaja iz srca ali iz naše narave, tedaj je lepa; ako se razodeva v njej istinita in globoka žalost, tedaj je lepa; ako v obče prav javlja bistvo in naravo našega srca, tedaj je lepa: ako pa ne izraža ničesar, nobene misli, nobenega čustva, je samo igrača ali še to ne. — Slikar n. pr. hoče naslikati žalostno mater ob smrtni posteljici svojega otročiča. Ako naslika to, kar je naravno ali bistveno v žalosti in kar je naravno v materinem čutenju in ravnanju, tedaj je slika lepa. Ako pa slikar ni znal voditi čopiča, in mu je roka napravila poteze in barve bolj slučajno in tako žensko postavo, ki pomenja lahko karkoli: tedaj podoba ni lepa.

Ni nam treba še kopičiti vzgledov in pojasnil za našo trditev. To je jasno vsakomur, ki hoče kaj misliti, da lepi predmet vsestransko in celotno izraža bistvo; v lepem

predmetu se bistvo popolno, jasno in določno javlja; v njem je utelešeno, v njem se je popolnoma razrastlo in razvilo, v njem se je vpodobilo, dovršilo in dopolnilo. In tega se veselimo, da je predmet dovršen, da v njem ničesar ne pogrešamo, da je v njem bistvo tako čisto, tako neskajjeno, neovirano! Zato trdimo, da je lepota prav v tem popolnem izrazu bistva kake stvari.

Tu se nam vriva pomislek, da to popolnoma izražanje bistva le ne more biti lepota, ker je bistvo — kakor smo že rekli — skrito, nečutno; bistvo kake stvari spoznavamo tudi le polagoma: a lepota je takoj očitna. Vrh tega smo trdili že sami, da lepote ni v bistvu.

Ta pomislek kmalu izgine, ako se spomnimo, da je velik razloček med tem, kaj je lepota sploh, in med tem, kateri predmet je lep. Lepi predmet spoznamo večinoma takoj in nam zato ni treba misliti na bistvo; kaj se ujema z bistvom kake stvari, to je zlasti pri navadnih predmetih zaradi vaje nekako v naših čutilih. A lepota v obče — to je umska stvar, ki se dá najti le s premišljevanjem. Tako n. pr. vsakdo pozna svetlobo; da namreč vidimo ali občutimo svetlobo, nam ni treba poznati bistva svetlobe. In vendar nam je bistvo svetlobe prikrito, in poslednji vzrok (valovanje eterja), iz katerega izvira svetloba, spoznavamo tudi le z umovanjem.

Predočimo si sedaj še jedenkrat vir lepote na dveh vzgledih. V zemljo denem seme (čebulico) bele lilije. Ako ima dovolj gorkote, hrane in vlage, ako čebulice ne poškoduje nobena neugoda, ako je ne ovira nobena neugodnost, ako ne vpliva nanjo nobena škodljiva moč, tedaj se razvije rastlina po svoji naravi in dobi tako obliko, kakršna ji je bistvena. Cvetlica je tedaj lepa. Lepota je torej lastnost popolne, dovršene bistvene oblike. — Ako zna učenjak svojo vedo tako razkazati, da se nam prikuplja in ugaja, je njegov nauk lep; njegova veda je lepa, ako se razodeva v ugodni obliki. Tudi tu se kaže lepota, da je lastnost popolne ali dovršene oblike.

Ali pa ni morda sedaj lahko reči, da je lepota popolna oblika sama? Odgovarjamo, da ne, zakaj obliko imajo tudi one stvari, v katerih se ne kaže bistvo popolno, ki torej nimajo lepote. Obliko ima tudi pokveka, ne pa lepote. Pač pa smemo reči, da je lepota popolnost ali dovršenost bistvene oblike, zakaj to dvoje je neločljivo: čim večja je popolnost bistvene oblike, tem večja je lepota; čim večja je lepota, tem večja je tudi popolnost bistvene oblike.

Tako je tudi naša opredelba sicer resnična in pravilna, vendar je lepota naposled le prvotna lastnost, prvoten predmet našega spoznanja. Ta prvotna lastnost je stvarjem tako vtisnjena v bistvo, kakor n. pr. da so resnične, ali dobre. Vemo, kaj je resnično, vemo, kaj je dobro: ali resnice in dobrote same ne moremo razkrojiti.

Ako čujemo glasove raznih mislecev o lepoti, spoznamo, da so mnogi vsaj mislili blizu tako, kakor smo tukaj razlagali, četudi so pisali ali govorili z nekoliko drugačnimi besedami. Celo ona mnogokrat ponovljena, a neprikladna opredelba: „Lepota (ali lepo) je ideja, ki se razodeva“, se dá umevati v našem smislu, namreč tako, da je ‚ideja‘ isto kar ‚bistvo‘. In tako pravi Lemcke: „Torej ideja, ki se popolno pojavlja, ali zakonitost (pravilnost) pojava je lepo (lepota).“ In tej opredelbi je dostavil: „Prostodušno priznavamo, da naša opredelba samo pojasnjuje, da pa ne moremo iz njenih besed, ako jih prestavimo, sestaviti celega sveta.“¹ Večinoma označujejo nemški učenjaki samo ‚lepo‘, ne pa lepote. Tako n. pr. pravi Ficker: „Lépo razlagam ko objavo ideje v primerni, vidni obliki, s čimer se vzbuja soglasno delovanje čustvenih močij.“² Jednako pišejo mnogi drugi v oni dobi. — Natančnejši so novejši modroslovci; a zanimivo je to, da se ogibljejo prave opredelbe. Tako n. pr. Kirstein neče povedati naravnost, kaj je lepota, pač pa izreka: „Da je kaka stvar lepa, mora biti popolna, pred vsem popolna v vnanjem pojavu.“ In zopet: „Kjer ni popolnosti, tam

ni lepote; čim večja pa je popolnost, tem bolj se kaže tudi lepota.“¹

Najnovejše večje estetično delo, Gietmannova „Allgemeine Aesthetik“, pa si izkuša pomagati tako-le: „Lepota je bliščeča popolnost kake stvari.“² In nadalje pravi še: „Lepota sploh je svetlo javljajoča se resnica ali popolnost; lepota za nas ljudi in pa umetnostna lepota je resnica in popolnost, svetlo javljajoča se v čutni obliki.“³ In to ponavlja nekoliko primerneje: „Lepota v obče se dá opredeliti, da je odsev notranje resnice in dobrote ali popolnosti.“ Jako previdno hoče znani modroslovec Stöckl⁴ dognati, kaj je lepota. Med drugim piše: „Javljenje lepote je v tem, da se kaže v nekakem blesku, s čimer kaže svojo popolnost. Če se nam popolno bitje ne razodeva samo ko popolno bitje, ampak če se njegova popolnost nekako blišči, če se prostira okrog popolnega bitja nekak lesk, v katerem se kaže njegova popolnost in se razodeva našemu spoznavanju, tedaj se nam ne zdi samo popolno bitje, temveč tudi lepo. Oni lesk je lahko ali čuten ali idealen, kakor je popolnost ali čutna ali idealna. A ta lesk popolnosti moramo imeti za razlog lepote, in ga moramo ločiti od razloga popolnosti.“ Iz tega sklepa tudi ta pisatelj, da je „lepota odsev popolnosti.“ Misli in besede teh pisateljev smo navedli zlasti zato, da bravci vidijo težave tega vprašanja in prizadevanje pisateljev, kako bi opredelili predmet, ki se v pravem pomenu opredeliti ne dá. Znanstveno preiskovanje namreč nas v tem vprašanju vodi do najvišjih pojmov

¹ Entwurf einer Aesthetik der Natur und Kunst, 1896, str. 10.

² „Die Schönheit ist die strahlende Vollkommenheit eines Dinges.“ (Str. 97.) Nam se zdi, da tako bi se ne smelo opredeljevati, zakaj „strahlende Vollkommenheit“ je premalo znanstven izraz, vrh tega tako ozek, da bi takoj vprašal pisatelja: „Kaj pa je ‚die ausgestrahlte Vollkommenheit‘? Kaj je ‚die verhüllte Vollkommenheit‘? Kaj pa neki ‚izžariva‘ ta popolnost?“

³ Ravnotam, str. 100. Kako neznanstven je ta izraz „svetlo“ (lichtvoll), čutimo ob prvem pogledu. Naj bi bil vsaj rekel: „jasno, razvidno“.

⁴ Lehrbuch der Aesthetik, 1889, str. 42, i. dr.

¹ Lemcke, Populäre Aesthetik, 1873, str. 45.

² Ficker, Aesthetik, 1839, str. 28.

našega spoznavanja. In tu mora biti naš um zadovoljen, da se more živo oprijeti svojega predmeta, da ga more ločiti od drugih predmetov, da ga more deti v neko vrsto z drugimi vred: da bi pa do dna umeval tudi teh najvišjih pojmov bistva, tega ne more in ne bo nikdar mogel naš ustvarjeni, naš omejeni in slabotni um.

Onim pisateljem pa, ki so izkušali na perutih svojega duha povzdigniti se do vira vse lepote in ki so hoteli uzreti čisto le-

poto ali lepoto samo na sebi, je bila morda na mislih svetopisemska beseda o neustvarjeni Modrosti: „Ona je dih božje moči in čisti iztok svetlosti vsemogočnega Boga; ona je svetloba večne luči in brezmadežno ogledalo božjega veličastva in podoba njegove dobrote.“¹ S tem smo pa tudi že zapustili tla znanstvena in dospeli do drugačnega spoznavanja, s katerim nimamo tukaj opraviti. (Dalje.)

¹ Modr. 7, 25, 26.

List iz knjige življenja.

Kitaro so mu v roke dali,
pa da naj poje, so dejali.
In pel je, dolgo, dolgo pel,
in zunaj veter sneg je mel.
Fi-í, kako so zazvenela stekla,
in še enkrat. in spet fi-í;
a notri kapljica je zlata tekla
v kozarce pol, na mizo pol:
in žarnih lic, v pogledu strast,
v možganih ogenj, v srcu slast,
sveta se je častil idol.
„Kdo briga nas, kaj komu mar,
saj tu-le naš je gospodar,
vladar-sveta — denar!
Kaj Bog, kaj vera, ha, ha, ha,
in popov godrnjanje!

Kaj nam otročja bajka ta?
Tu naš pekel je in nebo:
živela strast, vživanje!“
Strastneje zrlo je oko,
in bolj so lica zagorela,
ko roka čašo je polno
in vitki stas objela.
Le v kotu tam si je nekdo
z očij otrl gorkó solzó.
„Hej, kam prijatelj pevec? Stoj!
O vinu, o ljubezni nam zapoj!“
In on je zopet, zopet pel,
in smeh zvenel je vmes vesel.
Kaj briga jih solzica vroča,
in jok in stok in bol pekoča,
kaj mar jim tuje je gorje?

Kalilo bi jim radost le!
In kaj, če v kotu tam nekdo,
na licu bledem blede smrt,
pogled rosan na strune vpri,
s poslednjo svojo že močjo
kitari strune vbira,
in pesem mu umira?
Kaj mar jim pevca je berača,
saj pesem se mu — plača!
„Saj naš je, naš, sveta vladar,
naš bog, nebo, pekel — denar!
čemu nam žalovanje?
Živela strast, vživanje!“
— — — — —
Končal je igro in odpel,
a zunaj veter sneg je mel. —

E.

Memento, homo!

Memento homo, pulvis es!
Glej, prah si, prah si bil lahak,
ki veter ž njim igra se po poljani,
in dedščina je tvoja prah:
biló je, ko te ni biló;
in Jaz sem bil.
Tedaj pa, ko začetek dal sem času
in ko prostoru prostor sem odkazal
in v tek zavrtel sem svetove
in pota jim zarisal stalna,
ko v tvari moč obudil sem življenja,
tedaj dejal sem prahu:
Človek bodi! — bil si ti. —

Življenja vlil sem mero ti obilno,
da smrti nisi znal;
do angela sem skoraj te povzdignil
in v last sem dal ti raj sveta
in rast vesoljno in žival.
Le jedno izgovoril sam sem sebi:
zapoved da spoštuješ mojo:
a ti, ti nisi htel!
Tedaj z mogočno sem roko
na čelo ti zarisal smrt,
da prah se vrneš v prah nazaj!
iz kterega si bil spočet:
saj prah si, prah si bil lahak,

ki veter ž njim igra se po poljani,
in dedščina je tvoja prah;
a Jaz Gospod sem tvoj!
Pa nisem te pozabil.
V ljubezni dal sem ti roko,
v življenje dvignil k sebi te na križ,
a ti, ti sam se vračaš v prah nazaj!
In nisem te preklel.
Tedaj pa, ko dopolnim časom tek,
tedaj te dvignem spet iz praha —
pred sodnji stol — in v nov vesmir.
In znal boš, da Gospod sem tvoj:
ne dvigaj, prah, se proti nebu!

E.

Za narod.

(Povest. — Spisal *Mirovič*.)

(Dalje.)

V.

Vse je bilo že pripravljeno.

Cerkvene zastave so nesli pred cerkev in naslonili na pokopališki zid, srebrne križe so postavili pred velika vrata, in rdeče slavnostno nebo je čakalo tudi v zakotku zunaj cerkve, da sprejme pod svojo streho našega Odrešenika.

Zvonovi so slovesno odzvonili že nekaterim križem iz sosednjih vasij, ko so privedli svoje ovčice v Podgorje k slovesni procesiji sv. Rešnjega Telesa.

Šolska mladina z zastavo je že nemirno čakala pred velikim oltarjem praznično ozaljšane cerkve. Vrsta belooblečenih deklic je potresla cvetlice tudi po tleh in po šumeče škrobanih krilcih svojih tovarišic.

No, sedaj se prične služba božja!

Ura odbije deset, slovesno pritrkovanje utihne, pevci pod Dobravčevim vodstvom na koru so se že pošteno odhrkali, da odpojó „Asperges“, in Dobravec — danes v slovesni črni opravi — je zrl ponosno na svojo malo vojsko na pol izvežbanih slavcev — po žalostno-smešnem dogodku z rusko himno plašno razkropljenih — danes zopet zbranih.

Kar pozvoni: bam, bam, bim-bam, bam, bam!

Za Boga! Obhajilo! Kdo je neki tako oslabel? Hitimo po blagoslov! Hipoma je bil Dobravec brez svoje ukaželjne vojske na koru, in večina nestrpno čakajočega ljudstva se je zvrstila „za Bogom“ proti hiši deželnega poslanca Pavčiča.

Mož se je bil namreč prošli teden prehladil in sicer kar hkrati na dva nosa.

Prejšnjo nedeljo, praznik presv. Trojice, so bili v Podgorju sloveči štruklji po kormolcu, katerih pristnost so prišli pokusiti tudi nekateri rojaki in rojakinje iz bližnjega

Trsta. Domače „žegnanje“ ali „opasilo“ je pač vsakemu pravemu rojaku velik praznik, pa tudi v Ameriki; kar je res, je res.

Pavčič je bil še mladenič in pozneje mož s svojimi rojaki, pa ne manje z rojakinjami zelo ljubezniv. Te navade ni opustil niti o letošnjih štrukljih. Bistro oko kumice Ivanke in velike matere županje in za njo skrbni zlobni jeziki so razodeli, da je med brhkimi Tržačankami tudi ona, taista, njegova nekdanja. Zato se je je lotil tihi kašelj, dokler ni prišel miroljubni sprog prav pozno sicer, pa prav dobre volje spat. Ondaj se je pa začela nevihta, spadajoča med zakonske tajnosti, kamor ne sme vselej — čeprav rada — niti pisateljska radovednost; toda skozi na pol zaprte oknice odmevajoče rohnenje in bobnenje, vršenje in bučanje je glasno pričalo, da boj ni lahak.

In v taki nevihti — kdo se ne bi prehladil, če bi bil tudi še jačji hrust nego sam Pavčič?

Naslednje dni so kuhali pri županu obligatni „rilec“ ob dvojnem ognju, pri katerega ognjiščih se pa župan ni grel. Zdvajajoč nad svojo preskrbno ženico je hodil okoli delavcev, posedal v senci in žalostno pogonal po hladni zemlji.

Odtod nahod, katerega je mož izkušal pregnati po najnovejši metodi — z vodo; pa se mu je zdravljenje slabo posrečilo. Nahod mu je prešel v hripavost, hripavost v pljuča, in pljučnica je v dveh dneh pripravila orjaškega moža na rob groba.

Zdravnik je boječe potrdil influenco.

„Prav malo več sliši!“ so šepetali ljudje, prišedši v cerkev.

„Je junak; ta jo že še premaga, ali ko se poloti nas?“ Tako so skrbeli postarni možički, gladeč si lase na čelo, ko se je razvijala procesija po odičeni vasi.

In ko se je pozneje procesija ustavila pri prvem oltarju pod oknom Pavčičeve spalnice in so pevci novinci prav nespretno peli, so trdili poslančevi sorodniki, da bi se bil moral bolnik — nekdanj sam prvi pevec in radovoljni pevovodja — vsled tega obrniti na — drugo uho; pa Bog je obrnil drugače.

Za tisto popoldne potem je povabil podgorski duhovnik po litanijah pevce novince in pevce korenjake navzlic vsemu neuspehu na kozarec vina in založaj svinjske krače.

Po končanih litanijah je pa umrl poslanec Pavčič; vse je hitelo k smrtni postelji, vse je milovalo osirotelo družino.

V župnišču je ostala krača in na Pavčičevem ognjišču rilec — kuhan zaman . . .

„O, moj, o moj Janko! Saj nisi res, saj nisi umrl! Pogledaj me no, pogledaj!“ A Janko ni pogledal svoje ženice, ki mu je pol v nezavesti zatisnila oči.

„Gospod Rus! Kaj ne, da ni umrl?“ je zaklicala, prihitevša v spodnjo sobo, kjer je nekdanj štiriperesnica doganjala svoja junaštva.

„I, seveda ni umrl, gospa kumica. Ni umrl ne; v nebesih živi — tako-le“, in mož je še sam obrisal solzo.

Sv. Antona Padovana dan je pa bil pogreb. Lep dan je bil in lep pogreb, dasi je nebo prejšnji dan kazalo precej neprijazno lice. Po ti neskladnosti so hoteli nekateri soditi tudi pokojnega odločnega in resnega narodnega boritelja življenje. Z dušo in telesom goreč za svoj narod se je nagibal na ono stran, kjer so delali za mir. Zato mu je govoril slovo na grobu gospod župnik, a Pavčičevi osebni prijatelji nasprotne stranke so godrnjaje in zabavljaje odšli.

In še dolgo potem niso v javnosti nehale brneti strune te nezadovoljnosti.

Tudi Josip Šenica je izrazil vdovi Ivanki svoje sožalje, želel pokojnikovemu spominu sveti mir in pokoj in koncem lista rado vedno vprašal, kdo mu bo vreden naslednik.

Skrbno je gospa kumica spravila list k nebroju drugih imenitnejših sožalnic in se spomnila nanj šele nekaj dnij pred posmrtno obravnavo v Selišču pri Faninki, ki je v tem času zadovoljno in uspešno dovršila

žalovanje po prvem soprogu, spoznavša za prihodnje čase dobršnega uradnika-vdovca. Sama se je pohvalila, da gre nemala zasluga na tej sreči tudi Irenki. Vdovec, baš za prav navdušen Slovenec, je v nekdanji čitalnici včasih poleg polička prebiral časnike, zabaval Faninko in Irenko, kakor je mogel in utegnil, ter slednjič srečno obvisel, kar je Irenko zelo veselilo.

„Tudi Šenica, praviš, ti je pisal?“ se začudi vesela Faninka in pokliče sorodnico.

„No, no, Ivanka, srečne oči! Vendar slednjič!“ jo pozdravi plemenita sorodnica.

„Moram, vidiš, moram! Zapuščinska obravnava — zopet novi stroški! Oh, koliko sem že plačala! In koliko bo še treba, pa bi ne bilo treba, ko bi živel ‚on‘. Tukaj sem se vrezala, tukaj, ljubi moji.“

„Kako, kako?“ sta hiteli obe.

„Vidita, jaz sem vzela vdovca.“

„Pa lepega vdovca, Ivanka!“

„Da, lep je bil in — močen, pa sem še pristavila zase: le-ta me še dolgo ne pokoplje; trden je ko Nanos.“

„Res, res! Pa ljubezniv. O, kako se je šalil in znal zabavati!“

„In kako naglo ga je spravilo!“

„Boš morala iskati drugega, kaj pa?“

„Misliš, kakor ti, Faninka!“

„E, pojdi no! Ko sem bila še v novi žalni obleki, sem mislila in govorila kakor sedaj ti; a verjami — saj smo same — da se z žalno obleko stara tudi žalost, hi, hi!“

„Ko bi le bilo res!“ pristavi vdovica in potegne z robcem preko obeh oces.

„Res, res! Kaj pa mora početi šele naša Irenka, revica! Rada bi ga dobila, z vso dušo ga ljubi, pa —.“

„Mi je pisal, pisal tudi on.“

„Kaj ti je pisal?“ vpraša hlastno in nemirno Irenka.

Vdovica jo pogleda z živahnim, od solz nekoliko zardelim očesom, in se ji prisilno nasmehne: „Ne boj se ne — samo sožalnico!“

„Hi, hi, hi!“ se posmeje sedaj namestu nje Faninka.

„O, veš, Ivanka! Včeraj sem zopet sedela na balkonu, ko je zahajalo solnce. Razme-

tavala sem kup časopisov in kup tudi njegovih knjig. Pogled se mi je ustavil tam na pustem gričevju, pa se mi je zopet dvignil preko širnih planjav po naši lepi domovini. Spomnila sem se tvojega rajnega in drugih imenitnih mož.“

„Tudi Josipa, seveda!“

„I, kaj bi tajila? Saj je on tudi med zaslužnimi možmi, ki so pa za svoje zasluge prezirani, preganjani . . .“

„O, naš, to moram potrditi, je imel lep pogreb. Skozi zaprto oknice sem strmela za dolgo vrsto pogrebcev z vseh krajev kranjske dežele, pa tudi od drugod. Tedaj sem šele spoznala, kako imenitnega moža mi je Bog naklonil. Še tiste neprilike ni bilo treba zastran pogrebnega govora, pa bi bilo vse prav.“

„Pa veš, česa je bilo še najmanj treba, Ivanka?“

„O, vem, vem!“ In na glas je zaplakala.

„Uboga Ivanka! Da je on umrl, kaj ne da? Revica, Ivanka!“

Vse tri so jokale.

„Moram iti na sodišče.“

„Pa se vrni na krožnik juhe!“

Jok se je ustavil, oči osušile, in sestrični sta se pogledali, kakor po dovršenem dobrem delu:

„Veš, težko ga bo pozabila.“

„Dokler ne pride drugi, ki je nji namenjen.“

Irenka je odkimala z lepo glavico in odšla.

Ivanka se je res vrnila in pri kupici vina so se še veliko več pogovorile. Irenka in vdovica sta še mnogo lože žalovali.

Da bi jih nikdo ne motil, so premestile ‚sejo‘ v Faninkino spalnico. Tukaj je Irenka zopet začela o preziranih rodoljubih in srečno spravila v javnost željo: „Josip Šenica je vreden naslednik pokojnega Pavčiča!“

„O, pa res!“

„Ne! Moj stric, Cesar z Velikega Potoka, ki je danes tudi tukaj, nekaj ukaže, in on je rekel, da bodo sedaj volili — tvojega brata.“

„Frana? Kaj Frana? O, jaz sem resnično reva, vidite!“

„Stric trdi, da mora biti poslanec bogat, ker se treba potezati za železnico.“

„O, za železnico pa je moj brat. Že vidim, da sem izgubljena.“

Vdovica in Irenka sta jokali, Faninka ju je tolažila; pa ker je bilo to delo brezuspešno, je naposled še sama pritegnila zdihujočemu duetu, ki je pa kmalu nehal, zakaj glasni pogovor v spodnji sobi ga je predramil iz složnega žalovanja.

Možje so ugibali o novem poslancu — pa drugače kakor ženske zgoraj.

„Da, veste, železnica, ta, ta, corpo di bigoli! — Možje, železnico moramo dobiti. Jaz bi hotel delati zanjo; nisem brez višjih zvez, nisem brez cvenka — pri moji veri!“

„Tudi jaz pravim tako! Železnica nas še reši. Saj vemo, kako smo sedaj lezli v dolgove“, pristavi Cesar in pomežikne sosedu Lobniku, češ, ko bi ti vedel: tudi pl. Zagolli ni bil tako bogat in vedno tako bahat kakor sedaj.

„Torej, kaj mi svetujete, gospoda, prosim!“

Viktor Gorenjec se je nemirno zganil na sedežu: „Kaj? Železnico hočemo, to moramo dobiti. S čim bom pa šolal otroke? In šole stanejo mnogo, veste. Železnico, če ne smo končani!“

„Pa če bom jaz poslanec, ne bomo končani. Poznam kmeta jaz — pri moji . . .“

„Torej ti bodi poslanec!“

In na to trditev se mu je zdelo primerno zvrniti kupico terana; kupico je pa spremljal soglasni smeh.

„He, he, moj dragi! To je lahko rečeno, težko storjeno“, pouči ga Cesar.

„Težko, težko! Treba dobrih agitatorjev“, dostavi Lobnik.

„In agitatorjem mnogo denarja.“

„Kako, kaj? Kaj pravite? Tudi denarja!“

„Mnogo denarja“, povzame Cesar dostojanstveno in mirno.

„E-e-e! Pa če ne zmagam?“

„A, vrag! Me že jezi! Kdo pravi, da ne? Mari nismo mi vsi zate, Fran?“ ponovi Gorenjec naglo.

„Mi vsi; a nas je še malo. Skrbeti morate“, pripomni Cesar, „v vsakem okraju za

Pogled na Amalfi z nekdanjega kapucinskega hôtela.

tri, štiri spretne in zgovorne može, ki bodo umeli svoj posel in nasprotnikom gledali na prste.“

„No, to mislim, se zgodi v kratkem.“

„Potem se morate pokazati volivcem kjerkoli mogoče: na semnjih, ob javnih shodih in ob premovanju živine ter razviti svoj program.“

„Vraga! Moj program je železnica!“

„He, he! To ni dovolj. S takim programom vas poseka najnespretnější kandidatič. Poslanec mora imeti ob nastopu kolikor mogoče obširen program: koš, kjer ima za vsakogar nekaj — obljub, he, he!“

„Torej pravi miš-maš!“

„Morate biti naroden, prvič . . .“

„Fi-fi-fi-fi!“

„In veren — drugič — katoliško veren tudi . . .“

„Fi-fi-fi-fi-fi . . . in mežnar tudi, wie?“

„No, prosim, slušajte me! Jaz sem bil že v večjih volilnih bojih, nikdar kandidat, a vsekdar agitator. In agitator, oprostite, mora biti bolj zveden od kandidata. Če ne storite tega, vas ne bodo niti pogledali. Naš kmet, e hej! Jaz vem, kaj zobljejo naši ljudje najrajši.“

„Ali, gospod prijatelj! Prosim: ima-li nasproten kandidat vse te potrebne lastnosti?“

„Le počakajte, bodele videli, da jih ima še več.“

„Corpo di baccho! To ne bo lahek posel, kaj? Jaz nisem kmet, nisem Slovenec, nisem pobožen. Imam sicer veliko kmetiško posestvo — —.“

„Prav taki so kmetu pogodju, da mu najprej verjamejo. Ako ne dela sam, vsaj ukaže, mora tudi nekaj umeti.“

„Gospod prijatelj, gospod Matevž, vi ste naš človek, umen človek. Zevnika ljudje tudi poznajo, on sam je kmet, a naši ljudje ne marajo zanj, ker ga poznajo predobro; prevzemite vi mandat za deželni zbor, in vsi vas bomo volili.“

„Mmm — niks da! To-le meni ne vrže.“

„Pa meni, mislite, bi vrglo?“

„Lepo prosim, gospod, vi ste plemič, imate zveze. Vi ste lahko sčasoma tudi de-

želni odbornik, in železnico imamo potem kakor — v žepu. Vi imate denar in — basta!“

To je pomagalo.

Začeli so zopet z železnico in končali s sklepom, da bodi prihodnjo nedeljo zvečer prvi zaupni shod v Podgorju, kamor naj povabi Cesar z Velikega Potoka okoliške veljake.

Kmalu potem je zdrčal tam mimo voz vdove Ivanke. Tedaj se je zopet zganil Gorenjec: „Bo treba tudi nama, Matevž! Bog vedi, kaj počno doma moji otroci!“

„Kaj, otroci! Jaz pa ne vem, kaj delajo moji hlapci.“

In oba sta kmalu zdrčala gledat domov, kaj je — s kosilom.

V nedeljo proti večeru je pa pl. Zagollija konj ubiral pot v Podgorje. Lobnik je vlekkel iz dolgocevne pipe goste oblake dima, ki se mu je hipoma izgubljal za ušesi, pl. Zagolli je pa držal vajeti in molčé dovrševal svoj že itak popolni načrt agitacije in dovršeno sliko zmage in veselo sliko najblažje bodočnosti.

Veselil se je, kakor še nikdar, samega sebe in svoje srečne misli o poslanstvu. Da se ni že prej spomnil tega!

„Fran“, mu je rekla neki dan po kosilu Irenka še pri mizi v obednici, „ti hočeš biti poslanec?“

„Kdo ti je to povedal?“ — Fran je uprl pogled v nasprotno steno, kjer je sedel v lovski opravi naslikan njegov oče.

„Kdo mi je pravil? Jaz vem!“

„No, pa kaj?“

„Ali hočeš, da ti pomagam?“

„Ha ha ha! Ti pomagaš? Morda zato, ker si vsaki dan zakopana v kope slovenskih časopisov?“

„Jaz ti pomagam, da boš prav gotovo poslanec.“

„No, seveda, warum denn nicht? Samo radoveden sem . . .“

„Zato pa samo obljubi najprej, da boš slušal moj nasvet. Zevnik ruje proti tebi. Zbral je vse tiste sramotilne članke, ki jih je proti tebi — nemškutarju — pošiljala v svet nekdanja štiriperesnica, in bobna sedaj:

Glejte, takega-le bodo volili! Sami so ga zavrgli, sami zopet pobrali. Proti temu, Fran, to dobro veš, bodo težki dokazi. — Obljubi torej, da boš slušal mene! — Če lahko tudi izpolnim brez škode na časti. Stvar ostane seveda med nama —“

„Dobro: torej med nama! Jaz pojdem med ljudi. Ženske me poznajo — za dobro poznajo; in kjer ukaže ženska, kako mora mož voliti, tam ne bodo Zevnika volili. To ti dam pisano . . .“

„Z menoj pa pojde — ne uganeš kdo? Izvrsten zagovornik in pristen agitator — Josip Šenica!“

„Was, Teufel! Bodi pametna! Nikar se ne norčuj! Saj si previdna.“

„Seveda sem, in zato ti tudi zmagaš, če ti pomaga on.“

Molk.

Nad pl. Franom na steni je visela slika njegove matere v nevestini opravi in prav ljubko zrla svoja otroka pri mizi. Vsakdo bi moral reči: to je Irenka! In vendar je bila Irenka v tem dvomu, med upom in strahom: se li brat uda ali ne uda, še lepša.

Za nekaj trenutkov zmaje brat neverjetno z glavo:

„Moj sovražnik da bi mi pomagal? Že s tem, da kandidujem na podlagi slovenskega programa, sem zatajil vse stare plemenitaške tradicije.“

„Ali ti ni prav tega svetoval — Josip Šenica?“

Pl. Zagolli se prime za glavo: „Hm! Ali ž njim sem se že streljal. On ima po dvojskih pravilih še pravico pomeriti in streliti na-me, ko bi le vse vedel.“

„Misliš, da ne ve? Poslanec Pavčič je še tisto jutro, ko ste pricapljali zmrzli domov za glavarjem, rekel na tihem Faninki: Ako bodo oni molčali, bomo tudi mi; ako pa sprožijo stvar pred sodiščem, zasučemo stvar tako, da je imel samo pl. Zagolli morilni namen, adjunkt pa je hotel streljati v zrak. In ti bi bil strogo kaznovan, ker si stvar tako naperil, da bi bil le ti lahko njega ubil in ne on tebe. Lepa stvar, kaj ne?“

„Zato ne verjamem, da bi mi pomagal.“

„Meni verjami; jaz vem.“

„Kako veš?“

„No, ker ti moram že vse povedati, bodi! Nekdaj me je rad videl, in jaz njega. Saj tudi ni tako dolgo, da bi se ti več ne domislil. Zakaj si ga pravzaprav izzival na dvoboj? Sedaj se te več ne bojim, dovolj sem letna.“

„Pa zato?“

„Zato mislim, naj bi on tebi pomagal do poslanstva, in jaz bi dobila moža.“

„Josipa?“

„Nobenega drugega.“

„Dobro! Če veš, da bo veljalo, bomo slavili zaroko tisti večer po moji izvolitvi.“

„Hvala lepa, Fran! Izvrstno!“

„Svatovali pa bomo, ko bo zagotovljena železnica.“

„Najbrž ne bo tega več dolgo. Jaz rada berem slovenske časopise.“

„Vem, vem; Josip te je pohujšal!“

„In tebe?“

„Mene je železnica.“

„Morda nama bo še vse to vrlo koristilo. Glej no, najino mater! Ali ni bila rojena grofica — kontesa — pa je vse sama gospodinjala? Mi se moramo modernizirati.“

„To je res potrebno. Vidiš, ako zmagam v deželni zbor, mala skrb potem tudi za na Dunaj, a če pridem na Dunaj pred ministre, stavim polovico premoženja, da bodo železnico prej zmerili mimo Selišča v Trst, nego se vrnem domov.“

„Tudi Šenici boš lahko pomagal, Fran.“

„Kaj za svaka, jedinega svaka pojdem vsak dan k ministru, če bo treba. Tisto leto, ko bom jaz državni poslanec, bo on, garantujem, deželne sodnije svetnik.“

„No, pa vidiš, da me ženske tudi ukrenemo kako modro.“

„To si že, Irenka. Le piši mu, naj prosi za dopust ali pa naj kar nalašč zboli, da pride k nam na zrak, pa kmalu, kmalu. Družbo in kraj, kjer poravnava midva nekdanje nasprotstvo, določimo popreje.“

Med potoma vozeč se z Lobnikom v Podgorje na prvi volilni sestanek, je Zagolli premišljal, s čim bi o prihodu presenetil ne-

kdanjega sovražnika. Ugibal je in ugibal, in ko je voz stal že pred veliko gostilno „pri črnem orlu“, ni uganil še ničesar.

Malobrojni gostje so bili zbrani v zadnji, tako zvani zaupni sobici poleg kuhinje. Učitelj Rus je bil v tem času premeščen na najbližje učiteljsko mesto in ni mogel priti; njegov naslednik se pa ni bavil z javnostjo. Stric Koren je bil sicer v duhu „pri črnem orlu“, a v resnici je njegovo telo paslo skrnino na postelji. Duhovnikov niso vabili, pa tudi niso prišli.

Podgorski pl. Zagolli je maral za politiko, kolikor politika zanj. Sedel je na odličnejšem koncu mize ter pridno točil sebi in bratu, pridno klical vina in pil. O pogovorih ni umel ničesar. Še najrajši je pritrjal Viktorju Gorenjcu, ki je po navadi zinil kako tehtno besedo.

„Nekateri učitelji bodo tudi volilni možje, kaj, gospod Dobravec?“ vpraša pl. Fran prijazno, kakor ni že davno govoril z nekdanjim izvršujočim članom zamrle štiriperesnice.

„Upam, da bodo.“

„Slišim, da bodo nekateri volili celo za nasprotno stranko.“

„Mogoče; mi imamo običajno še vedno vsak svojo glavo in v glavi vsak svoje prepričanje.“

„Prosim, bodite tako dobri, da mi pravočasno naznanite imena onih gospodov tovarišev volilnih mož, katere bi bilo mogoče pridobiti z besedo ali pa...“ Pl. Fran je zganil s prsti desne roke, kakor bi štel bankovce; Cesar je pa radovedno uprl pogled v Dobravca, češ: zdajle vas imamo tu-le-le!

„Ne bo treba, gospod grajščak! —“

„Zakaj ne?“

„Ker med nami nima sploh nikdo svojega prepričanja na prodaj.“

„E, verjamem, oprostite! Hotel sem reči: prepričanje lahko ostane prepričanje, če prav se včasih krene nekoliko drugače.“

„Učitelj ne sme nikoli drugače kreniti.“

Ob toliki trdovratnosti je nehal pl. Zagolli.

„Torej ste sami možje — jekleni značaji,“ vpraša Cesar nagajivo.

„Kdor ne verjame, naj poskusi.“

Kandidat je bil previdnejši. Tukaj treba napeti druge strune, si je mislil in začel: „Vi veste, gospoda, da silijo vsled vedno večje revščine v deželo socijalnodemokratske ideje; kaj, gospod učitelj, vi ste že pisali o tem! — Železnica bi pa povzdignila naše blagostanje, revež bi imel dovolj zaslužka in s tem dovolj tudi vsega. S tem bi bilo tudi vse bolje.“

„Živio, živio!“ ponovi Gorenjec proti Dobravcu, „ta govori prav, veste, jaz vem, da govori prav, take može treba poslušati!“ — In pl. Zagolli je nadaljeval: „Rojen sem med vami, govorim z vami isti jezik in kandidujem ne podlagi narodne nezavisne stranke.“

„Dobro, dobro“, pritrđi Cesar.

„Sezidal sem svojcem in sebi na pokopališču krasen mavzolej, ki me stoji nad deset tisočakov. Tam se sme brati tudi maša in tam bomo počivali, upam, mi vsi, ne, Vinko?“

Pl. Vinko je praskal z nohti po ščetinasti bradi in radovedno poslušal, odkod bratu tolika modrost in tolika zgovornost.

„Svoje vere — nadaljuje — res da ne nosim vedno na jeziku, kakor nekateri in kakor je tudi moj nasprotnik Zevnik ni nosil doslej, a jaz jo nosim rajši v srcu. Za pokojno familijo plačam mnogo sv. maš, in ni ga večera — verjamite mi, — naj pridem domov kadarkoli in kakorkoli, da ne bi se prekrižal in zmolil očenaša...“

„E, hudiča! Od kdaj si pa tako pobožen, brate?“

Navzoči so se namuznili, pili, pušili, kihali in kašljali, da bi zadušili smeh; potoški Cesar je pa začel nevoljno na prste šteti zanesljive glasove.

(Konec.)

Prijazna.

(Novela. — Spisal *Fr. Kočan.*)

Tovarišice so ji opočitale često, da je preskromna, pretiha, pre-pre-prepobožna. Ako pomisli tako-le ob jasnih jesenskih nočeh za nekaj let nazaj — ob takih nočeh se ji vri-vajo spomini najrajši —, ne more si kaj, da ne bi se malo nasmejala sama pri sebi, češ: „Kako poznate Pečelarjevo Anico malo, da, nič!“ In sama in nalašč si obnavlja včasih dotične spomine, grenke in sladke, jasne in temne. To ji je v veselje. Misli jo slušajo. Zbirajo se počasi druga za drugo in se uredé naposled v celo vrsto slik, ki ji tako tajno pričarajo pred dušo preteklost in jo strnejo s sedanostjo v jedno . . .

I.

Prale so na potoku: ona, Aleška, Barbika, Berta. Menile so se o Markuševem Antonu. Tiste dni je imel priti od vojakov.

In Berta, ki je prala najbolj zgoraj, jo je vprašala tedaj:

„Anica, ti gotovo veš, kdaj pride domov?“

Vprašanje je bilo čudno —, naglas namreč. V tem je tičalo nekaj nagajivega, še več: nekaj zbadljivega.

„Jaz? Zakaj bi vedela ravno jaz?“ jo je vprašala nazaj.

„I, ker —, saj sta sosedata, ne?“

„Sosedata —. Pa zato še ni da bi morala vedeti.“

Saj res! Sosedje so si sicer bili z Markuševimi, ali bi pa zato ona morala vedeti vse, kar vedó pri Markuševih? S kako pravico? In ko še tam niso vedeli natanko, ker Anton ni pisal dneva, kdaj ravno pride. Sploh pa, kaj je bilo Berti na tem, ali sta Anton in ona sosedata, ali ne! Berta jo je hotela dražiti in nič drugega.

„In prijatelja sta bila, Anica, ko je bil še doma. Ali nista bila?“

„No, in kaj potem?“

„I!“

Berta ni vedela, kaj bi rekla.

Prijatelja. Seveda! Saj ni bil napačen človek, vsaj dokler je bil doma. Tedaj brat Pavle še ni bil šel v Ameriko. O, tedaj je bilo lepo! Dokler so bili še otroci, so se igrali skupaj vsi trije: Anton, Pavle in ona. Podili in lovili so se po vrtu, ki se je raztezal med hišama. Često sta prišli zraven še Cila in Markuška, vsaka od jedne strani. Cila je bila rajnega očeta sestra, že od nekdaj pri hiši in po materini smrti gospodinja pri Pečelarjevih. Markuška pa je bila Antonova mati, vdova in žena bogata in prijazna. Tudi ti dve sta se veselili ž njimi, smejali se jim in se tudi malo pootročili v njihovi družbi. Kako bi se z veseljem ne spominjala tistih časov! In če sta v tem postala prijatelja z Antonom, ni čuda, saj drugače ni bilo mogoče. Bili so skupaj dan na dan in počeli vse, kar sploh počenjajo otroci: pehljali so s fižoli, obroče valili, tehtali se vsako drugo nedeljo na tehtnici v „podu“ in se prepirali potem, kdo je težji, starejši, močnejši. Pozneje, ko so bili že malo večji, so dominali. Še pozneje pa, ko sta Pavel in Anton že dobila listke, so sedeli in se pogovarjali tako ob nedeljah na klopici pred hišo, odkoder se je videlo na vas in tje preko vode po polju in še dalje proti mestu. Tako je bilo navadno; saj je bil Anton do zadnjega stalen gost pri njih. Če je le utegnil, je prišel; v nedeljo že celo. In ko je šel, so ga vabili vsi: Pavle, Cila in ona, naj še pride. In ko bi ga ne bilo, bi ga bili pogrešali vsi trije. Gotovo bi ga bili! Tudi ona bi ga bila! O, bila sta prijatelja tedaj, bila!

Hotela je odgovoriti Berti, pa se je premislila.

A spogledale so se med seboj tedaj one tri! Berta je pogledala Barbiko, Barbika Aleško in ta zopet nazaj Barbiko in Berto. Pogledi so veljali njej, to je videla in opa-

zila dobro. „Naj!“ Vendar ji je postalo malo tesno. Sklonila se je niže nad perilo, jako nizko, da so ji lasje ušli preko čela in ji božali razgreto lice. In delala se je, kakor bi hotela globoko omočiti in krepko omenjati Cilin predpasnik — tega je prala tedaj —, pa vse zato, da bi zakrila zadrego.

Napadla jo je potem še Aleška. Hotela je pomagati Berti:

„In vendar veš, Anica!“

To jo je zjezilo, prav gotovo! Kot bi se bile sporazumele, da jo dražijo in napadajo. Zakaj vprašujejo ravno njo, ko ve o tem toliko, ko drugi: to, da ima priti te dni, več ne; samo to! A kdaj, prav kdaj pride, kdo ve? Ona ne! Kako? V družbo sploh ni zahajala mnogo; prav tam se zvedó slične malenkosti. Zadnje dni je pa že celo ostajala doma, ko je trla Cilo naduha huje ko sicer. Z Reško Tilko, ki je bila njena najboljša prijateljica, sta se imeli pomeniti tudi kaj resnejšega, kakor kdaj ima priti domov ta ali oni.

„Ne vem, ne!“ se je odrezala malo osorno Aleški. In prav je storila. Čemu bi drugače odgovarjala na zbadanje?

Vendar ni naletela na pravo. Kar osupnile so druga za drugo: Berta, Barbika, Aleška. Ustnice so si nabrale v prezir in se zopet spogledale takisto kakor poprej.

Njej pa je prišlo pri tem še tesneje, dasi se je branila. Kakor da bi se ji hotela oglašati vest. Zakaj?

Nastal je kratek molk. Čulo se je le udarjanje po plohih in šumenje potokovo. Veja, ki je rastla iz brega, se je nagibala v vodo in se plivkajoč potapljala v valove. Valčki potokovi so se podili mimo, prekopicali se drug preko drugega, vrteli se v krogu in drvili zopet v diru dalje čez doline in vzbokline, ki so se tvorile na vodnem površju.

Polagoma so se one tri oživile zopet. Barbika je prva pretrgala molk:

„V kratkem ima priti.“

„Še ta teden menda“, je vedela Berta.

„Kdo ve . . . Radovedna sem, kak je neki? Izpremenil se je najbrž.“

„Kako ne! Dve leti; pomisli! In v Bosni, tako daleč od doma med tujimi ljudmi . . .“

„Ali si že videla njegovo sliko, Aleška?“

„Da! Vojaška kapa malo postrani, visoki škornji, hlače . . . Kaj mi je prišlo na mar: ali neki pride v vojaški obleki?“

„Seveda!“

„Ali sme?“

„Zakaj ne!“

„Ko je odslužil vojake. — —“

„Vsejedno! Ali ni tudi Bogatajev prišel ono leto? In še doma je hodil potem po vojaško okrog nekaj časa.“

„Jeden teden.“

Ugibale so še dolgo o Antonu: kako bo govoril, ko bo prišel, kako se vedel, kam bo šel v družčino, ali bo kaj delal prve dni . . .

Ona jih je poslušala, a težko. „Radovednice!“ Kar zoprno ji je bilo.

Ali vendar si ni mogla kaj: tudi sama se je vpraševala: kak bo neki, kako bo govoril, kam bo šel, ali bo prišel kaj . . .

Anton. Govoril je vedno rad in prijazen je bil. Oh! Samo jedenkrat . . .

Spomnila se je nečesa. To je bilo tistokrat . . .

In misli so ji hitele tje nazaj v tista leta, moj Bog, ki so bila vsejedno najlepša.

Jedenkrat, v svojem dvanajstem letu — tedaj je bil živ še oče — je bila šla v mesto v šolo. Oče je hotel, da naj se kaj izučí. Pri teti v predmestju je stanovala. Jedno celo leto je ni bilo domov. A umrl ji je oče, in prišla je zopet ter potem ostala doma. Tedaj je bila dokaj večja in — gosposka, so pravili ljudje. Prve dni je nosila še mestno obleko. Vse jo je gledalo, in tovarišice so bile celo v zadregi vpričo nje. Nazadnje se je sramovala tudi sama in vrgla tiste „cunjé“ raz sebe ter se oblekla zopet po domače. — Tiste prve dni Antona ni bilo v vas; še na izpregled ga ni bilo. Sramoval se je pred njo, kakor drugi. Nekoč pa (bilo je morebiti teden po njenem prihodu) je peljal v predpasniku in prtenih hlačah gnoja na njivo. Tedaj ga je pot peljala mimo Pečelarjevih; izogniti se ni mogel. Ona in Pavle sta bila

ravno pred hišo. O, to ga je bilo sram, Antona! Klobuk si je bil potisnil na oči in v stran se je obračal, kakor da bi videl kdo ve kaj posebnega tam na poljih. Pavle ga je poklical „Anton!“ „Kaj?“ „Zakaj nič ne prideš te dni?“ Zopet je bil v zadregi. Ko le ni vedel odgovora, je vprašala tudi ona: „Zakaj?“ Potem je še do besede komaj prišel: „Tako, no, pa pridem; v nedeljo pridem.“ V nedeljo je res prišel. Kako se je bil načedil! Klobuk si je bil kupil nov in za trak si je pripel tri ravna peresa, belo po sredi in črni ob straneh —, taka so bila v navadi tedaj. Svilen ovratnico si je ovezal tako, da sta mu molela čipkasta rogla pri ramah izpod telovnika. In čevlje si je bil zlikal, da bi se bil lahko pogledal v njih. Govoril je pa malo. V zadregi je bil v jednomer in rad si je popravljal rogla ob ramah, da je le imel pogledati kam v stran. Smejal se je tudi; vsaki, še tako neznanči šali se je smejal. No, proti zadnjemu se je osrčil. In popraševal jo je celo, kako je bilo kaj v mestu, kje je stanovala, česa se je učila . . . In tudi sam je pripovedoval to in ono, kar je bilo doma novega med tem. — Drugi dan je zopet prišel in potem zopet. V par dneh je bil zopet stari Anton: zgovoren, postrežljiv, šaljiv, nagajiv, a vedno zmeren in dostojen.

Mislila je dalje. Za tovarišice se niti zmenila ni. Kaj ji je bila mar Berta, kaj druge? Nič! Zamislila se je rajša z vso dušo nazaj, nazaj v tiste čase . . .

Leta so tekla. Prišel je čas, ko sta imela iti od doma oba: Pavle in Anton. Pavleta je veselilo v Ameriko. Nagovarjal ga je Boštičev iz Kladij, ki je namerjal v Ameriko tisto leto. S Cilo pa sta mu branila na vso moč. Omahoval je sempatje. Največ ga je držala nazaj vojaščina. Tisto pomlad sta namreč dobila listke z Antonom. Antona je veselila vojaščina, Pavleta ne. „V Ameriko bi jo potegnil“, je dejal večkrat, „in rešil bi se vsega.“ Vendar, odločiti se ni mogel. V skrbeh je bil da nikoli tega. Vsem se je smilil, ko je s povešeno glavo in molče hodil krog opla. — In kako se je bilo na-

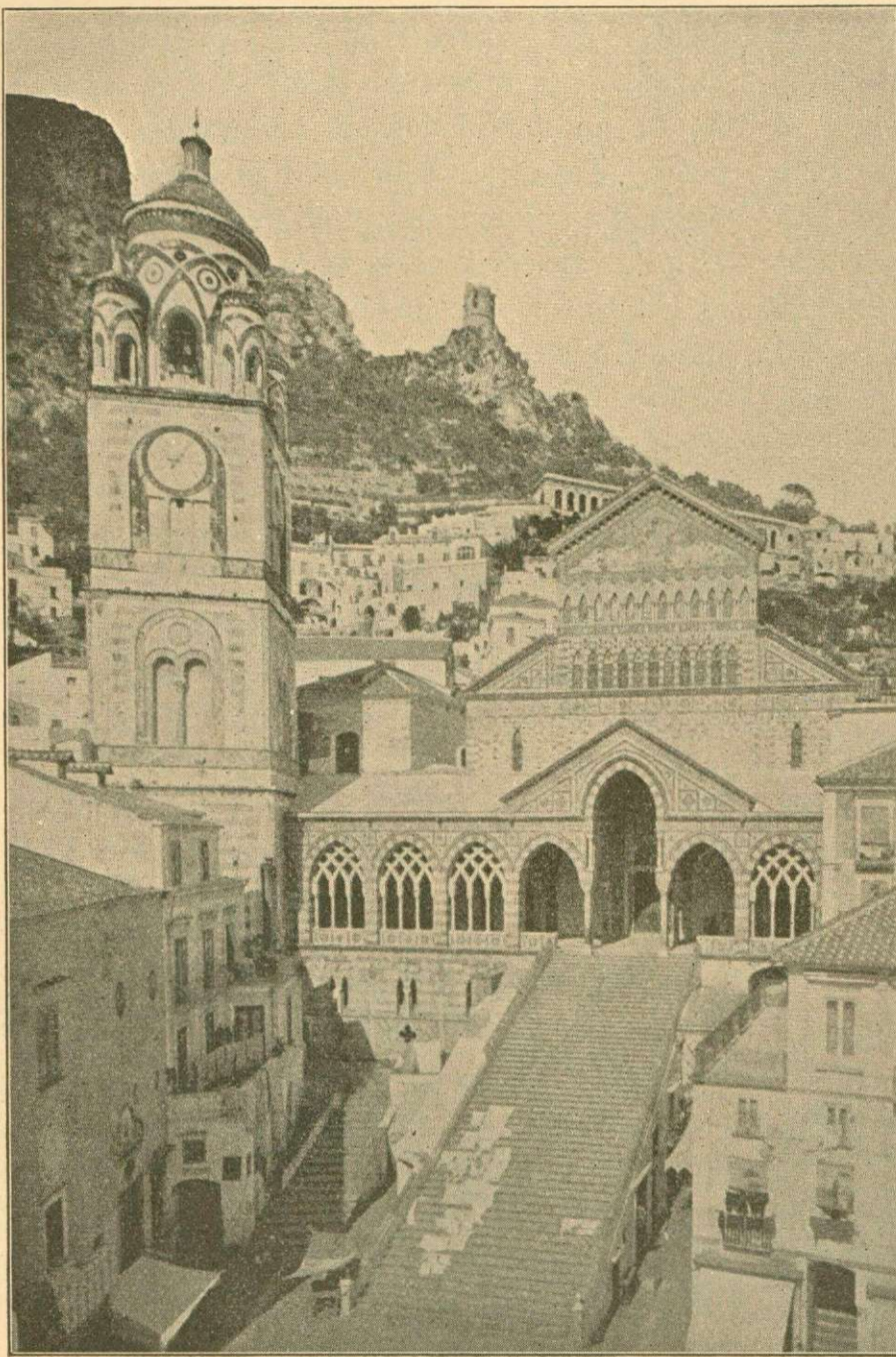
redilo potem? Tako, kakor ni nihče pričakoval. Kdo ve, ali je bilo namenjeno tako, kali? Delal je namreč v tovarni, in prav tiste mesece, predno sta šla z Antonom na nabor, mu je stroj utrgal polovico mazinca. Bolelo ga je, a revež je prestajal molče. Pravzaprav se niti zmenil ni za to. „Vojak ne bom!“ je dejal takoj in veselega se je delal. „To je prav!“ je hitro pritrdila Cila, „vidiš, to je dobro pri tem!“ Cila je mislila, da se tudi v Ameriko ne bo izmišljeval poslej. Toda Pavle je ostal pri starem. „V Ameriko pojdem, sedaj mi ne ubrani nihče!“ Tako je govoril večkrat, ko je še ležal. Nič ni izdalo, da sta mu branili iznova. „Le v Ameriko ne, Pavle, le v Ameriko ne!“ je tarnala Cila; in ona je dostikrat jokala pred njim in mu obetala vse, samo da ostane doma. Nič! Ko je prišel čas nabora, so potrdili Antona, Pavleta ne. In jeseni tisto leto sta odhajala oba: Anton k vojakom, Pavle v Ameriko. To se je izpremenilo potlej! Pavle ni pisal dolgo. Cila si ni mogla kaj, da ne bi si očitala, zakaj ga ni pregovarjala bolj, da bi bil ostal doma, in tudi njej je oponašala, češ: tebe je imel rajši, ti bi ga bila, slušal bi te bil . . . Njej je bilo prav tako hudo. Samevala je in dolgčas ji je bilo. Poprej vedna družčina, smeh, šala, sedaj nekako mrtvo in prazno. V drugo družčino ni hodila, le k Reški Tilki je šla poslej večkrat. No, ko je pozneje pisal Pavle in pisal Anton, oba, da ni hudega nobenemu, potem je bilo tudi doma veseleje. Markuška je prinesla brát vsako Antonovo pismo. Veselile so se potem vse tri. Govorile so le o njih: o Antonu in o Pavletu. Da, in tudi sama je bila večkrat v mislih pri obeh. Zvečer, ko je legala spat, se ju je spominjala v molitvi vselej. „Za oba!“ so ji šepetala ustna često, ko ji je že spanec silil na oči. Za oba! Da, tudi za Antona . . .

Za hip se je spomnila Antona tem živeje. —

Za Antona! Morebiti je bil bolj potreben ko Pavle. Predno je odšel v vojake, je baje trdil stari Orka, ki je služil pri Markuševih za hlapca, da se taki ljudje, kakršen je bil Anton, radi izgubé pri vojaki. Orka je bil tudi

vojak svoj čas, in ona je hotela včasih kar verjeti, da bi utegnil govoriti prav. Antonova pisma, ki jih je pisal domov, so skoro govorila tako. Izpočetka je namreč pisaril mnogo pogosteje, mnogo iskreneje, mnogo bolj natančno nego pozneje. Vsaj prvo leto je pisal veliko. Pravil je o vsem na dolgo in široko;

Katedrala v Amalfiju.

pozdravljal je vse od konca do kraja. Drugo leto je bilo že drugače. Tedaj so prihajala krajša pisma. Le bolj glavne stvari je omenjal, in še tiste površno. Po domačih razmerah ni izpraševal veliko. In tudi sedaj —, pred dvema mesecema, je pisal domov, da pride te dni. A kdaj, prav kdaj da pride, tega ni

omenil. Ali ni vedel, ali ni hotel? A Berta — — —.

Zaradi Berte ji je prišla neka nevolja, jeza. —

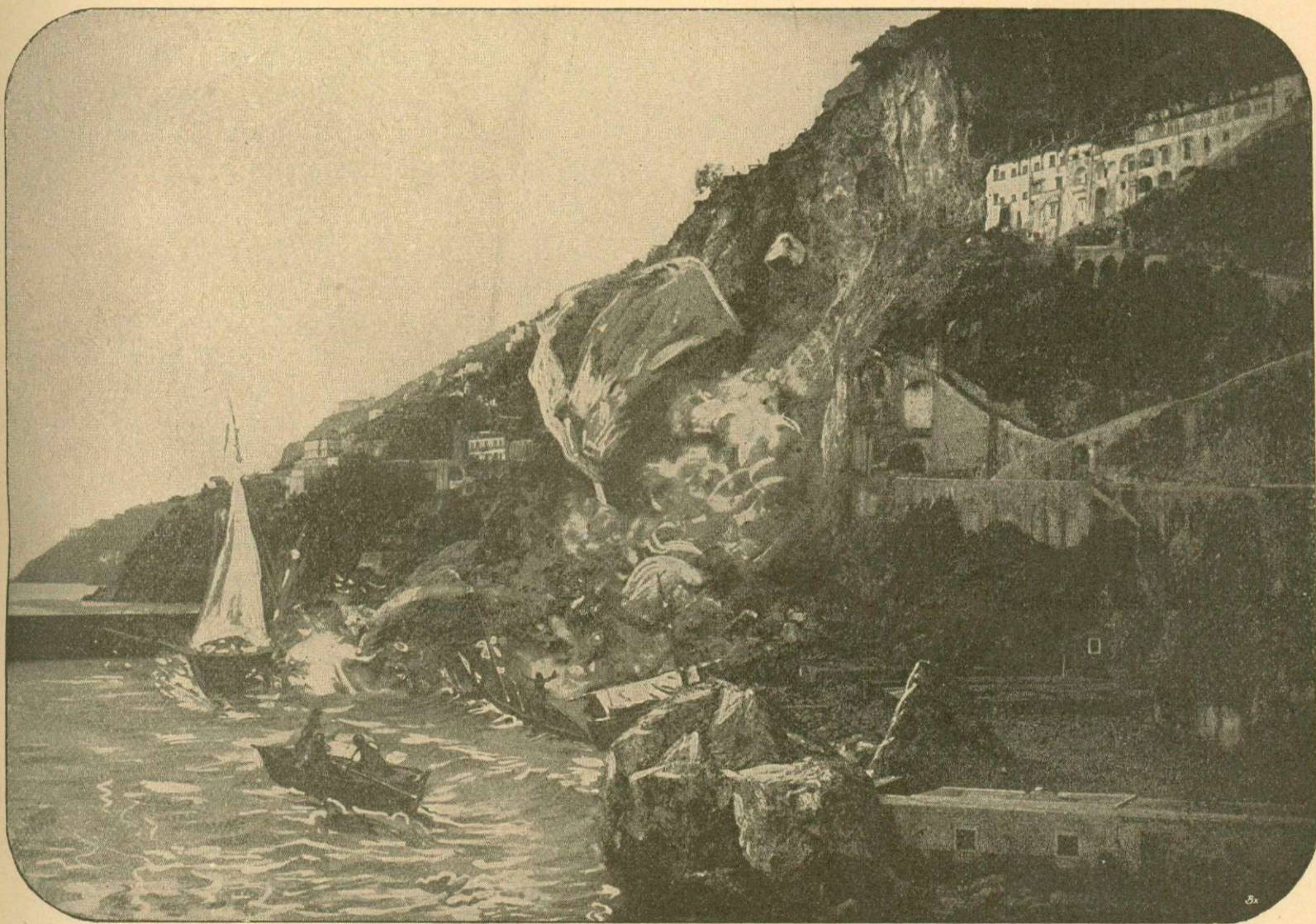
Kaj ji je neki hotela Berta, da se je je lotila kar odsedno? Prijatelja! Da, prijatelja sta si bila z Antonom! Prijatelja —, več ne. Berta je najbrž hotela več. A več ni bilo! Pač je slutila včasih, da z Antonom morebiti ne bodeta več dolgo s a m o prijatelja. Čim pozneje je bilo, tem pogosteje se je zalotila pri tej misli. A želela je zraven z vso dušo, da bi ostalo pri tem, s a m o pri tem, kakor je bilo v prvi mladosti. „O, da bi ostalo tako, s a m o tako!“ je izrekla včasih. Vendar je bilo jedenkrat že blizu, morebiti se je le varala tedaj! Bilo je malo pred Antonovim odhodom, ko mu je rekla Cila: „Kako bo, Anton? Iti boš moral!“ Tedaj mu je postalo težko pri srcu. Dobro je opazila, da je bil nemalo pobledel pri tem. Pogled je uprl v njo —, o, in kakšna tuga se je brala v tem pogledu! Vse, vse je bilo brati notri. In tisto, kar je brala v očeh njegovih tedaj, tisto jo je pretreslo, da jo je zbolelo v dušo in da se je ustrašila sama sebe. Čim dalje jo je gledal — in gledal jo je celo večnost, se ji je zdelo — tem več je brala v samem tem pogledu, tem določneje ji je stopalo v jasnost nekaj, kar je dotlej pač slutila, a tajila si in skrivala globoko v srcu. To je bilo morebiti več nego prijateljstvo. Morebiti! Ali, karkoli je že bilo, ostati

je moralo na dnu srca, na dan ni smelo! O Bog, na dan ne, na dan ne —, ne bilo bi dobro! Ona in Anton! Kje? Ona revna —: moj Bog, kaj sta imeli s Cilo? Hišico in par njiv naokrog! Pri Markuševih pa, o —, tam je bilo denarja, da nikoli tega! Markuška je bila sicer mehka, dobra žena, toda Peklaj je bil človek trd in

skop. In Peklaj je bil varih pri Markuševih ter imel odvažno besedo. In Markuška mu je zaupala in verjela do zadnjega. Dala bi se mu pregovoriti in ne dopustila nikdar... Toda, kdo bi mislil na to! Ona Antonova? Ali bi bilo to čemu podobno? Nič, nič! — Poslej je storila vse, kar je mogla, da bi preprečila tisti trenutek, ko bi — vsaj mislila je tako — imel stopiti prednjo Anton, rekoč: „Ne le prijatelja, Anica, več sva ko prija-

mrežo in temota je naposled zagrnila vso vas. Le robovi hribov na vzhodu niso hoteli izginiti v mraku. Sami so se svetili in odsevali nekako bolj in bolj. Ne dolgo, in izza njih je prikukalo izprva nekaj svetlega, bleščečega in naposled ves mesec: polni mesec. Zasvetilo se je, in kamorkoli je dosegel žarek, od povsod je pregnal mračno mrežo in jasno osvetlil vsak kotiček. Svetlo je bilo kakor podnevu in nekaj posebnega je bilo

Usad hriba v Amalfiju.

telja!“ Ne, do tega ni smelo priti nikdar! Ogibala se ga je vedoma, skoro bala se ga je, in tako prosta, kakor prej, ni mogla biti več proti njemu. V tem je bil odšel v vojake...

II.

Krasen večer je sledil tistemu dnevu. Mrak je bil legel na zemljo zgodaj in tiho-tapsko. Hiše so se zavijale v vedno gostejšo

„Dom in svet“ 1900, šte. 5.

razlitega zunaj v naravi, nekaj, kar je dvigalo srce in lilo v dušo samo misli, samo spomine.

Takih večerov se je veselila že izmlada.

Vendar —, ta večer se je čutila utrujeno.

Spat je bila šla zgodaj, a zaspati ni mogla.

Tisoč mislij se ji je drvilo po glavi —, a nejasnih, nedoločnih, brezpomembnih. Sama ni vedela, kaj je mislila, a mislila je le, vsaj v nekih polsanjah je mislila.

Sedaj pa sedaj je odprla oči, gledala in sanjala bdé.

Mesec se je smejal skozi okno. Drevesne veje so se črnile med mesečino in tvorile noter v sobo senčnate poteze Maroge po stropu so trepetale, daljšale se in širile se, kakor je veter majal drevesne veje tam zunaj. Hišna oprava: mizica, stoli, omarica — vse je stalo tako nemo in ukopano na mestu. Voda je bobnela pred hišo padajoč iz cevi v napolnjeno korito. Na vasi je tulil pes, jezeč se nad polno luno . . .

„Zaspala bi!“

Res je zaprla oči in izkušala zaspati. Silila se je, saj je bila trudna in drugi dan jo je čakalo delo.

Ni šlo!

Nekaj težkega ji je ležalo na duši, neka slutnja, nekaj —, to je bilo najhuje, da niti sama ni vedela, kaj . . .

In zopet je zrla v strop na maroge in senčne poteze. —

Čez malo časa pa je zopet tiščala trepalnici skupaj trdovratnejše ko prej. Zaspati je morala. Nič, na nič ni hotela misliti . . .

Dolgo časa je preteklo tako.

In res! Bilo je bolje; videti je bilo, da bo pomagalo. Podobe so ji vstajale čez dalje redkejše. Brez zveze so si sledile druga drugi. Brez povoda je izginjala jedna in vstajala druga. V naslednjem se ni zavedela niti teh. Svet ji je izginjal iz zavesti bolj in bolj. Tiktakanje ure je še čula v neki daljavi, nejasno in nedoločno. Voda je bobnela jedno-glasno, zategnjeno, brez presledka vedno tiše in tiše . . . Lahka trudnost ji je legla na ude . . .

Zaspala je — — —.

Toda, kaj je bilo to?

Zdrznila se je in odprla oči; sama ni prav vedela, zakaj. „Nekaj je bilo, je moralo biti!“ Tresla se je vsa in čudé se gledala po sobi. Bilo je vse tiho in mirno. Na stenah in po stropu so se potezale še vedno senčaste podobe; hišna oprava je molčala — —.

A vendar brez nič se ni vzbudila. In to kar mahoma, v hipu. Zaropotalo je bilo nekaj; sanjalo se ji ni.

A bilo je tiho, vse tiho. Le ura je tiktakala.

„Potres je bil morebiti —.“

Kri ji je gnalo v glavo in vroče ji je postalo. Potres —.

„Čuj, duri so se zgibale, ali ne?“

Poslušala je zopet. — To ni potres!

„Strah? Spomin?“

In zagomazelo ji je po udih.

Hotela si je zatisniti ušesa, moliti in zaspiti.

A ta hip se je spomnila nečesa:

„Veter je!“

In res prav tedaj je potegnilo huje in vrata so se zamajala huje. Skozi vrh je vleklo in veter je dobil moč. Tudi drevesa zunaj so se majala huje ko poprej.

Odleglo ji je.

„Pa, ali ni zopet —?“

Poslušala je pozorno.

V butaricah, ki so bile zložene pod oknom, je zašumelo in zapokalo. To ni bil veter!

Že je menila vstati in iti pogledat. A tu se je zopet spomnila nečesa. „Beži no!“ In nevoljno se je zopet sklonila nazaj ter se obrnila k zidu. „Da bi človek vsaj mir imel ponoči! Ti ljudje!“ In sama nase se je hudovala. Zaspala naj bi bila poprej in niti slišala bi ne bila ničesar.

A navzlic temu je poslušala, kaj bo.

Nič!

Ura v stolpu je jela brneti. Bilo je in bilo: jedna, dve, tri . . . dvanajst. In potem zopet od konca: dvanajst. Jezilo jo je.

Spodaj je bilo vse pri miru.

„Morebiti sploh nič ni bilo!“

Na pesku so se pojavile stopinje. Med vetrom je čula kratko, pol zadušeno kletvico. In potem —: jemnasta, mrmrajoča govorica.

Postala je bolj pozorna. Dvignila se je in poslušala napeto.

„Vraga —!“ se je čulo med vetrom.

Tiho . . .

„Anica!“

Kri ji je šinila v lica. Poslušala je z usti in z ušesi. Oči so se ji izbulile in bodle v jednomer tje predse na nemo pohištvo, na sence na stenah . . .

„Dve uri naj čakam na par besedij! — Anica!“

Ta glas!

„Anica!“

Zunaj je bila še vedno tista bajna jensenska noč. Mesec je svetil še vedno, in listje je šumelo, in veter je vel.

„Sicer pa“ — in tu se je izpremenil glas nakrat — „kakor hočeš! Tega ti ne zabim!“

Pesek je zopet zaškripal pod nogami, in stopinje so se zopet pojavile . . .

Niti dihali si ni upala.

Koraki so odmevali. Izprva so se čuli trdo in glasno, potem vedno tiše in slabeje. Sedaj, sedaj bi imeli utihniti in se poizgubiti med vetrom —.

Tedaj pa jo je obšla tajna moč. Slutnja je bila, tista, o kateri je razmišljala ta večer. Ta jo je dvignila namah. Videti je hotela, videti, prepričati se, sploh: videti . . .

Butnila je pokoncu. K oknu, k oknu!

In tu ji je mesec obsijal postavo visoko, pokončno, vzneseno . . . Ta hoja, ta obleka Bil je on — on — —: Anton . . .

Svet je zaplesal pred njo. Srce ji je zastalo za hip, in roka se je krčevito oprijela police pri oknu. Le z navidezno pazljivostjo, v resnici pa brezčutno je prisluševala stopinjam, ki so se bile že skoro poizgubile v daljavi. Nekaj temnega, težkega ji je leglo na dušo: prevara, skrb, izguba . . .

Izguba?

Da!

Stekleno je zrla v daljavo, koder je izginjal — on — — on . . . In še potem, ko so odtihnili koraki, je zrla na senčno mesto pred ovinkom, kot bi iskala v temi nečesa, kar bi ji nadomestilo vse in poravnalo zopet vse . . .

Na posteljo se je vrgla potem.

Zavedela se je komaj. Roke so ji obstale brezčutno, oči so ji zrle brezčutno.

Saj se ji je skoro mešalo!

„Kdo je bil?“ se je vpraševala, kakor da bi res ne vedela, kdo je bil. Hotela si je odgovoriti na vprašanje. Odgovor je imela že pripravljen, a v tem hipu jo je omrežila neka motnost in nejasnost.

Mučno ji je bilo, kakor še nikdar.

A hotela si je odgovoriti na to. Z brezumjem je tiščala vase, da si odgovori na vprašanje, na brezumno vprašanje. „Kdo je bil — ?“ Kakor da bi videla in slišala ne bila, kdo da je bil.

Čimbolj pa se je trudila, tembolj se je zamotala v tisto mrežo dvomov, prevar in vprašanj, iz katerih ni mogla.

„Kdo je bil? Anton? — Prevara! — Ali je sploh kdo bil? — Laž! — On da bi bil? Nespamet!“

Zdrznila se je, in groza jo je obšla.

„Ali blodi? Moj Bog, ali se ji meša?“

Rinila je pokoncu brezumno in s silo. Glupo je gledala po sobi; zdelo se ji je vse nekam tuje. Pohištvo se ji je režalo nasproti tajno in nemo; skozi okno je prodirala tiho-tapsko luč blede lune.

Kaj je hotela? Cilo zaklicati, vprašati jo, kaj je bilo, ali je sploh kaj bilo . . .

Zinila je, toda glas ji je obstal v grlu.

Ven je hotela, ven! A ko se ji je dotaknila noga mrzlih tal, tedaj jo je izpreletelo po vsem telesu in pustila jo je omama. Zavedela se je. To, kar je začutila tedaj, o to niso bile prevare, to je bila polna in jasna zavest. To je bilo grozno! Spoznala je, kako pomemben in usoden je bil ta korak. „O Bog!“ Naslonila se je nazaj, pokrila si obraz z rokama in zaplakala glasno in obupno, da bi se je bila usmilila lesena klada na tnali. Čutila je in zdelo se ji je . . . Kaj se ji je vse zdelo tedaj! Da so se pretrgale vezi, vezi, ki so držale dozdej trdno, morebiti trdneje, kakor je mislila sama. In te vezi — čutila je — so bile skovane zgodaj v mladosti, te vezi je kovala sama . . .

Tako-le je bilo: pa saj je bilo večkrat tako — (tu so ji omotične misli silile že zopet nazaj v ono detinsko dobo, ne: niso ji silile, saj jih je sama želela in hlatala po njih v tistem trenutku, kakor da bi iskala v njih pozabljivosti in utehe) —: jedenkrat je bilo tako-le: Pavle in Anton sta se sprla. Pavle je bil naredil vrbovo piščalko. Lepo mu je pela in rad jo je imel. A luknjic ni imela. Tudi Anton si je vrezal piščal in na-

pravil še luknjic v lub. Vendar, znal ni — in piščal mu ni pela lepo; vsak je moral reči, da mu ni. Pa mu je dejal jedenkrat Pavle: „Tvoja piščal ne poje lepo.“ Anton pa je bil prepričan, da poje. In v jezo je prišel. „Poje!“ je rekel. „Ne!“ „Lepše ko tvoja!“ „Nikoli!“ „Anica, katera poje lepše?“ — Tedaj je vedela že naprej, kako bo odgovorila. Vedela je, da poje Pavletova lepše,

a Anton jo je gledal proseče. In ona je rekla: „Antonova!“ Pavle pa je trdil še vedno: „Ni res!“ „Res!“ „Res!“ „Nikoli!“ — Kar je posegel Anton z roko in zmečkal Pavletu piščalko. Pavle je jokal potem, vpil je skoro. Anton pa se mu je režal v obraz in tudi ona se je smejala z Antonom. Tako je bilo. Prav ni bilo! In vezi so se kovale, kovale . . . (Dalje.)

Ko stare sem svoje pesmi bral — —

Stare sem svoje pesmi bral. Stare? Zakaj?
Ker bil sem menda otrok tedaj,
ko vseč so mi bile tako solze,
in vseč mi bila je luna in zvezde lepé.
O ta naivnost! Ne! Bolezen
takrat je bila tista ljubezen.
In zdaj, ko mož pri mizi sedim
in misli resne in trezne gojim,
sovražim vse tiste mehke vzdihé
in tiste pesmi od sreče tihe —

sovražim tako kot možaka,
ki stavek vsak ga izda za bedaka.
Če ljubiš, ljubi krepkó!
Ne jokaj, kot v vetrcu breza!
In kadar trpiš, trpi srčnó,
če prav usode melje te jeza.

Ta sklep sem si trden skoval,
ko stare sem svoje pesmi bral.

F. S. Finšgar.

Kako je tiho . . .

Kako je tiho v katedrali!
Molivci so se porazšli,
in tajen mir je legel nad klopi . . .
Tam v eni le še, tiho zdihujoč,
v molitev zatopljen nekdo kleči . . .
A skozi okna gleda tiha noč . . .

O, temna noč zre v srce moje,
a notri je toplo, svetlo:
strasti izgnal sem z bičem v noč temno,
in vanj prišel je molit mir sladak.
Tak tiho moli . . . in za njim skrbno
zaprl sem vsemu drugemu korak . . .

Vinko Vinič.

Življenje moje . . .

Mrak pada . . . O poglej na horizont,
tje daleč, v neizmerjeno daljavo.
Krvavo solnce pogrezuje se v puščavo . . .
Izza obzorja plamen šviga; — na nebo
kot prsti rok prosečih, sklenjenih,
prameni se temno-rdeči pnó . . .

Ne —! To je duša, ki v strasti prepada
pehaš jo; bridko brez pomoči joka,
še iz prepada se dviguje njena roka,
proseč v obupu: „Ah, nikar, nikar
me ne pehaj v strasti neskončni mrak!
Življenje moje je le solnca žar . . .“

Vinko Vinič.

Prof. dr. Gregor Krek.

(Ob njegovi šestdesetletnici napisal *M. P.*)

Dolgo časa je trajalo, predno so se odprla vrata na graškem liceju tudi slovenskemu jeziku. Zgodilo se je to početkom sedanjega veka; da pa se je sploh ugladila pot slovenščini v graške visoke šole, za to imamo v prvi vrsti zahvaliti tedanjega predstojnika finančne prokurature v Gradcu, za šolstvo jako vnetega moža, viteza *Jožefa de Varena*. Ta je večkrat govoril o tej stvari z gubernijalnim svetovalcem *Instelnom*, rojenim Čehom, in mu pokladal na srce, kako potrebna bi bila v Gradcu stolica slovenskega jezika. Ta se je obrnil na štajerske stanove, in ti zopet na deželni odbor, kateremu so predlagali, da naj se nastavi za slovenščino učitelj z letno plačo 1000 gld. Deželni zbor se je udal v toliko, da je ustanovil z dne 30. listopada l. 1810. mesto učitelja za slovenski jezik s 500 gld. letne plače. L. 1811. se je razpisal natečaj, katerega so se udeležili *Ivan Šmigovec*, *Ivan Primic* in *Franc Cvetko*. Službo je dobil *Ivan Primic* in jo nastopil z dnem 19. svečana l. 1812.; letna plača se mu je določila na 300 gld.

Primic je umrl l. 1818.; po njegovi smrti je bila slovenska stolica cela štiri leta brez učitelja, in bati se je bilo, da se sploh opusti. A njeno potrebo je tako prepričevalno zagovarjal *Schneller*, profesor zgodovine, da se je začasno zopet ustanovila za tri leta. Izmed 14 prosivcev se je podelilo to mesto *Kolomanu Kvas-u* (*Quass*), ki je učil po tri ure na teden. L. 1834. se je plača povišala na 400 gld. in služba iznova razpisala; sedaj je bil za stalno nameščen *Kvas*.

Tako je prišlo l. 1849.; licej se je ločil od vseučilišča, in priklopili sta se dve licejski učni leti gimnazijam. *Kvas* je učil do l. 1851. na vseučilišču in na gimnaziji; to leto je pustil pouk slovenščine na gimnaziji. Na vseučilišču je ostal *Kvas* do l. 1867.; leto prej pa se je že habilitoval ondi za docenta

slovanskega jezikoslovja *dr. Gregor Krek* in za *Kvasom* zasedel slovensko stolico na graškem vseučilišču.

Letos, dné 8. sušca, poteče šestdeset let, kar se je rodil odlični naš učenjak *dr. Krek*, profesor slovanskega jezikoslovja v Gradcu. Ob tej priliki podajemo tukaj svojim čitateljem življenjepis in pregled o znanstvenem delovanju slavnega našega rojaka in želimo na ta način skromno poslaviti šestdesetletnico njegovega plodovitega, slovanstvu posvečenega življenja.

Narodil se je *Gregor Krek* dne 8. sušca l. 1840. preprostim, neimovitim kmetiškim starišem v *Čateni*, v javorski župniji na Gorenjskem. Mimogrede omenjamo samo, da je bil v isti župniji doma tudi pokojni kanonik *Luka Jeran*. Osnovne šole je pohajal *Krek* v *Škofjiloki*, latinske pa v *Ljubljani*. Završivši l. 1860. srednješolske uke je šel v *Gradec*. L. 1864. je dosegel doktorsko čast, šel se nadalje izobraževat v slovanski filologiji k *Miklosiču* na Dunaj, napravil leto pozneje učiteljski izpit in nastopil službo na graški realci. L. 1866. se je habilitoval, kakor je bilo že preje omenjeno, za docenta slovanskega jezikoslovja na graškem vseučilišču in po *Kvasovi* smrti sam zasedel slovensko stolico. Za tri leta je postal izreden in l. 1875. reden profesor slavistike v Gradcu, in tako bo torej letos minulo že četrto veka, kar zavzemlje to častno mesto in na njem uspešno in vstrajno deluje na polju slovanske filologije.

V dobi od l. 1850.—1860. je študirala na ljubljanski gimnaziji cela vrsta najodličnejših naših književnikov, kakor *Levstik*, *Stritar*, *Erjavec*, *Mandelc*, *Tušek*, *Zarnik*, *Mencinger*. Njim se pridružuje tudi naš *Krek*. Bil je sicer nekoliko za njimi, a isti duh iskrenega domoljubja, kakor one, preveval je tudi njega in ga naklonil, da je prijel za pero v čast in prid svojega naroda. Zavzel se je

zgodaj za narodno gibanje, posebno na slovstvenem polju in poročal „Slov. Glasniku“ o duševnem gibanju ljubljanskega dijaštva.

Narodno navdušenje mu je potisnilo v roke tudi liro. Zapel je nekaj prav ljubkih pesmic in jih objavil v „Glasniku“ in v „Novicah“. Za vzgled naj navedem tukaj pesmico¹:

S l o v o.

Pozdravljam slednjič sinje vas goré
Z iskrenim glasom: d o m a č i j a!
Iz p t u j e g a h i t e l e m i ž e l j e
L e k t e b i b o d o z m i r s a m i j a.

Navdajal svitli me večerni plam,
Zlatil ki vaše je verhove,
Oživljal je prebistri potok sam,
Ki gnal peneče je valove.

In koč a očeva dan slednji mi
Veselja mnogo je delila;
Kraj lipe senčnate me mlada kri
Po stezah dragih je vodila.

Zato pozdravljam sinje vas gore
Iz kraja ptujega veselo,
Serca da mi tolažite želje,
Ki vedno k vam le bo hitelo!

L. 1862. je povil Krek cvetke s svojega pesniškega vrta v duhteč šopek in podaril slovenskemu narodu zbrane svoje poezije pod naslovom: „P e s m i. Zložil Gregor Krek. Celovec. 1862. 8°. 125.“ V istem načinu, kakor Lovro Toman in France Cegnar je popeval Krek svoje pesmice. Iz njih nam odseva ljubezen do večnolepe prirode in do miljene domovine; njegove misli se ne popenjajo visoko, tu se ne rešujejo nikaki modroslovni problemi, a po svoji preprostosti in ljubkosti mikajo bravca in so nekatere baš radi nežnega izražanja čustev našle tudi svojega skladatelja.

Pa Krek se ni pečal samo z liriko: poskusil se je tudi v epskem pesništvu. V Janežičevem zborniku „Cvetje z domačih in tujih logov“ je izšlo njegovo večje epsko delo: „N a s v e t i v e č e r o p o l n o č i. Epična pesem v treh spevih. Zložil Gr. Krek. V Celovcu 1863, str. 55.“ Geslo:

Srcé je prazno, srečno ni,
Nazaj si up in strah želi. (Prešern)

¹ „Novice“ 1858, str. 325.

Uvod je iz osem kitic. Pesnik nas tu vodi v kraj — na bregove savske, ker se bo godilo dejanje, omenja glavnih oseb: Vilka, Janka in Minke, in podaje čitatelju nekako dispozicijo, kako se bo vršilo celo dejanje. Prvi spev. V samotni koči sedita stara babica in njena vnuka na sveti večer. Vnuka — Minka pripoveduje, kako nocoj lahko vsaka deklica v vodi ugleda tistega mladeniča, ki jo ljubi. Babica pravi, da je vse to vraža in da naj človek nikar ne izkuša prihodnosti. A Minka se ne dá pregovoriti; ko starka zaspi, vstane in gre k Savi. Tam stopi v čoln in se hoče baš ozreti v vodo, da-li ondi ugleda ljubega Janka, kar pridirja na iskrem vrancu tuj vitez, prime Minko, kateri ne pomaga nič, da se brani, posadi jo na konja in zdrči ž njo proti svojemu gradu. Drugi spev: Tisto noč so Janka nadlegovale hude sanje. Zdelo se mu je, kakor da je njegova Minka v veliki stiski in da ga kliče na pomoč. In bile so sanje resnične. Ko pride zjutraj k Savi in stopi v čoln, da bi prevažal ljudi, ugleda v njem prstan, ki ga je nekoč dal Minki. Takoj mu je jasno vse: Minka je utonila. Hiti k njeni koči in starka mu potrdi njegovo slutnjo. Zopet se vrne k Savi in preišče vse kote: a Minke ni nikjer. Drugo jutro se je Minka prebudila v gradu. Prišla je k zavesti in vse ji je stopilo pred dušno oko, kaj se je ž njo zgodilo. Skoro se ji približa vitez in ji ponudi svojo ljubezen. A ona se ne dá pregovoriti. Preti ji s sužnjostjo, ravna grdo ž njo; vse zaman. Minka ostane zvesta svojemu Janku. Nekoč pa pravi Minka vitez, da mu pokloni svoje srce, ako jo bo na sveti večer peljal k Savi in če bo njega ugledala v vodi. Vitez ji izpolni to željo in gre ž njo na sveti večer k Savi. Minka stopi v čoln in se zažene v valove. Janko, ki je ves prizor v zatišju opazoval, skoči za njo v Savo, potegne jo mrtvo iz vode in pri njenem mrtvem truplu priseže, da se bo maščeval nad Vilkom. Tretji spev. Drugi dan pokopljejo Minko in ob enem njeno staro mater, ki ni mogla preboleti izgube svoje vnuke. Vsak dan zahaja

Janko na grob Minkin; zraven pa vestno opravlja svoj posel in prevaža ljudi preko Save. Samo jedno ga moti. Izpolnil še ni svoje prisege, ni se še maščeval nad Vilkom. V tem zapoje bojni rog v deželi na vojsko proti Turku. Tudi Janko se uvrsti med bojne čete; proti Turku odhaja na boj tudi Vilko s svojo četo. Janko sklene, da prvi, kateremu vzame življenje, bo Vilko. V krvavem boju je Vilko smrtno ranjen; Janko ga najde in odnese iz boja in se tako maščuje nad njim, ki mu je uničil vse veselje na svetu. Srečen se Janko vrača domov; ko dospe k rodni koči, baš zapojó zvonovi v spomin Vilku, ki je na svojem gradu izdihnil. Janko še dolgo prepeljava ljudi, pogosto zahaja na grob Minkin in po mnogih letih nekega svetega večera umre na njeni gomili.

V lepo tekoči besedi, a na pretresljiv način nam pesnik popisuje idealno ljubezen Minke in Janka, v katero je tako kruto posegel pohotni vitez Vilko. In kako se je maščeval Janko? Svojemu sovražniku je velikodušno odpustil. Lepo se sklada ta njegov čin s poezije polnim svetim večerom, katerega bajni čar je razlit nad celim tem spevom. Iz te Krekove pesmi nam odseva neka sicer romantična, a vendar prikupljiva milina. Pač smemo to epsko delo uvrstiti med boljše proizvode te vrste v našem slovstvu.

Poleg pesništva je začelo Kreka zgodaj zanimati tradicionalno slovstvo, tisti predmet, katerega proučevanju je pozneje jedino in izključno posvetil vse svoje moči. Tako čitamo že l. 1858. v „Novicah“ na str. 243. iz Krekovega peresa kratek sestavek: „O naši književnosti“, v katerem opozarja na slovenske narodne pesmi, poudarja njih važnost in na koncu opominja zlasti dijake, naj nabirajo in zapisujejo narodno blago, z besedami: „Nabirati torej in zapisovati narodne pesmi, povesti in druge narodske drobtinice naj bo geslo o šolskih praznikih vsakega mladenča, kateremu bije rodoljubno serce in mu je skerb za razcvet književnosti domače.“ V istem letniku „Novic“ je na str. 293 Krekov navdušeno pisan

članek: „Cena pesem narodnih.“ Tu pripoveduje, kako se celo tujci, ki Slovanom sicer nikakor niso prijazni, čudijo lepoti slovanskih narodnih pesmij in navaja prelepe besede¹, ki jih je napisal o slovanskih pesmih Ludvik Štur in katerih konec naj tudi mi semkaj postavimo. Glasi se: „Ind se skazuje z zidanjem hramov ogromnih, Peržan s knjigami svetimi, Egipčan s piramidami, obeliski in ogromnimi tajnimi labirinti, Grek s prekrasnimi kipi, Roman s čarobno malarijo, German z vablivo godbo; Slovan pa izlil je svojo dušo in misli v pesmi in povesti. Vse, kar je živelo pri imenovanih národih v njih delih, to še dan danes slovi pri Slovanih v pesmih.“

Posebej iz slovanskega jezikoslovja je vzeta njegova razprava: „Die Flexion des Adjectivums im Alt- und Neuslovenischen“, katero je dal l. 1866. na Dunaju na svetlo ko samostojno delo in na podlagi katere je postal privatni docent slovanske filologije na graškem vseučilišču.

Pa skoro se je zopet povrnil k svojemu najljubšemu predmetu, k slovanskemu tradicionalnemu slovstvu in izdal l. 1869. na Dunaju razpravo: „Ueber die Wichtigkeit der slavischen traditionellen Literatur als Quelle der Mythologie.“ Vsebina tega spisa je jasno razvidna iz njegovega naslova: pisatelj nam tukaj razklada, da je baš stara slovanska tradicionalna literatura poglobitni vir, iz katerega si moremo ustvariti pregled o slovanskem bajeslovju. Ta razprava je nekak odlomek Krekovih študij o slovanskem tradicionalnem slovstvu, študij, katere je kasneje združil v svoji knjigi „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“.

Slovenska Matica je dala Kreku v pregled in presojo narodno blago iz Vrazove zapuščine. Ob tej priliki je objavil²: „Nekoliko opazek o izdaji slovenskih na-

¹ „O národních písních a pověstech plemen slovanských“ Ludvit Štúr str. 1.

² „Listki“, IV. str. 96—140, „Ljubljana“ 1873.

rodnih pesmij“, kjer podaje znanstvena načela, po katerih se imajo izdajati narodne

strinja tudi profesor dr. K. Štrekelj. („Slovenske narodne pesmi“. Uredil dr. K. Štrekelj.

IV. snopič, str. VII.) O istem predmetu je pisal Krek tudi v podlistkih „Slovenskega Naroda“ („Slov. Narod“, 1873, št. 137—144 in v „Zori“ („Zora“ 1872: „O važnosti tradicionalnega slovstva.“)

Ob neki razstavi so se koncem l. 1880. sešli v Gradcu: prof. Krek, prof. Jakop Sket in župnik Davorin Trstenjak. Ker je baš isto leto nehal izhajati Stritarjev „Zvon“, sprožili so misel, ne bi-li bilo dobro, ako bi na njegovo mesto stopil nov leposloven list. Izdajala naj bi ga „družba sv. Mohorja“ in s sodelovanjem prof. Kreka in župnika Dav. Trstenjaka urejeval prof. dr. Sket. Ta misel se je uresničila. S 1. prosincem l. 1881. je izšla v Celovcu prva številka leposlovnega in znanstvenega lista, kateremu so dali ime „Kres“.

Prof. Krek, ki je stal ob zibelci „Kresovi“, se je zavzel za ta list, stopil med njegove glavne sotrudnike in mu svojo naklonjenost ohranil do konca njegovega izhajanja. Objavil je v tem listu celo vrsto zanimivih in učenih razprav.

„Kres.“ („Kres“ I., str. 49.) V uvodu govori pisatelj o veliki važnosti različnih običajev, ki nam pogosto pomagajo osvetliti in razjasniti našo staro kulturno zgodovino. Med take običaje spada kres. Pisatelj nam navaja različna imena za kres pri posameznih slovanskih plemenih in nam označuje bistvo tega običaja. Odločno zavrača tisto mnenje, ki hoče v kresu iskati krščanskega vpliva, in dokazuje na podlagi jezikoslovja in bistva tega običaja,

Slikal J. Grohar.

Sv. Anton Padovan.

pesmi. S Krekovimi nazori, ki jih je obrazložil v baš navedenem članku, se popolnoma

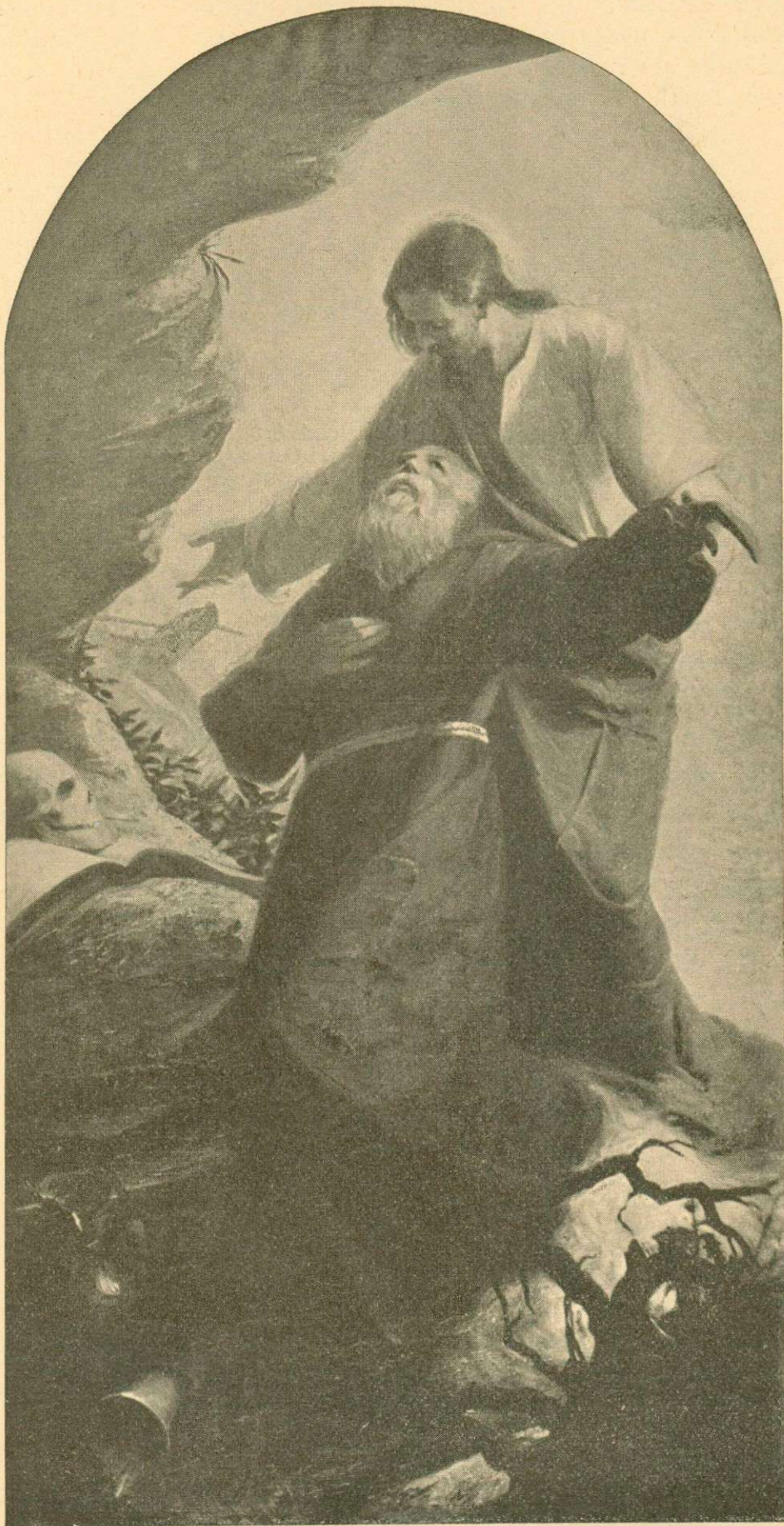
iskati krščanskega vpliva, in dokazuje na podlagi jezikoslovja in bistva tega običaja,

da kres s Krstnikom nima ničesar opraviti, temveč da je v zvezi s starim poganskim češčenjem in da izvira iz tiste dobe, ko še ni posijalo krščanstva solnce pred prag slovanškega rodu.

O *novoslovenskem rokopisu zgodovinskega društva koroškega*. („Kres“ I., str. 173 do 190.) Najprvo zvemo, kako je varih zgodovinskega društva koroškega, baron Hauser, koncem l. 1880. naletel na ta rokopis v nekem predalu, v katerem so med drugim shranjene millstättske stare listine. Kdo bi bil ta rokopis položil v omenjeni predal in kdaj se je to zgodilo, to se ne ve. Profesor Sket je ta spomenik prepisal in ga poslal pisatelju, da ga jezikoslovno razjasni. Profesor Krek nam najprvo popisuje rokopis. Pisan je na koži in, kakor se mu pozna na robu, je bil odtrgan iz večje knjige. Druga stran nosi na čelu letnico 1467. in potem sledeči zamek: „fraternitas beate Marie (et) fraternitas . . . Apostoli in Ratatscha“ in nadalje: „Domini Nicolai plebani in Nak . . .“ Najbrž je bila torej ta bratovščina v Ratečah pri Kranjski gori (ki se tudi imenuje v rokopisu) in dolga vrsta imen, ki se tu navajajo, to so bili nedvomno udje te bratovščine. Slutiti je, da je bil spomenik hranjen v Ratečah in prav tako ves kodeks, iz katerega je bil iztrgan. Paleografska znamenja kažejo, kakor sodi pisatelj, na prvo tretjino petnajstega stoletja, druga stran je pa popisana za celih 50 let pozneje, kakor je posneti iz letnice 1467. Toliko o zgodovini rokopisa. Potem omenja pisatelj pravopisa, ki je v tem spomeniku nemški kakor v brižinskih spomenikih, in ga primerja s pravopisom ljubljanskih očitnih izpovedij, katere stavi v isto dobo kakor naš rokopis. Ko je točno opisal ortografijo, bavi se s posameznimi glasovi, omenja važnejših in redkejših besed in jih razlaga, popisuje

sklanjo, sprego in zaključuje s sintaktičnimi opazkami. Na podlagi tega jezikoslovnega

Slikal J. Grohar.

Sv. Anton Puščavnik.

preiskovanja je prišel pisatelj do zaključka, da istotako jezik, kakor paleografija doka-

zujeta, da izvira rokopis iz početka 15. stoletja; jezik kakor pravopis se strinjata z jezikom in pravopisom ljubljanskih očitnih izpovedij, samo da nahajamo v teh dveh doljenjščino, nasproti pa kaže celovški rokopis odločno gorenjščino in je bil torej pisan v Ratečah ali pa vsaj ne daleč od tod. —

V tem spisu nam je profesor Krek temeljito in kritično pojasnil na vse strani dotlej še neznani rokopis in ga Slovencem podal tudi v fac-similu ter tako pomnožil z lepim prispevkom naše jezikoslovne starine.

(Konec.)

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

c) Novi socijalizem v Ameriki.¹ Ugodne gospodarske razmere in praktični duh novega sveta ni bil posebno ugoden razvoju socijalskih idej med Američani. Evropa je že izdavnica imela po vseh državah krepke socijalske stranke, ko je bilo to gibanje v Ameriki še brez pomena. Pri ameriških komunističkih poskusih smo videli, da so njihove ideje izprva prišle iz Evrope; ravno to vidimo tudi pri modernem socijalizmu. V našem delu sveta se je dejanski pričel z revolucijami l. 1848., prav ta čas je tudi začetek ameriškega socijalizma v modernem smislu. Evropski nemški izseljenci so ga zanesli v novi svet.²

Prvi med njimi je našim bralcem že znani krojač Viljem Weitling. Ko so ga izpustili iz zapora, je moral obljubiti, da pojde v Ameriko. Držal je besedo. Naselil se je v New-Yorku. Tu je brž ustanovil delavsko društvo „Der Arbeiterbund“ in jel izdajati „Die Republik der Arbeiter“, ki je živela malone štiri leta. Ž njim je bil združen ubegli evropski revolucionar dr. Edm. Ignacij Kock, ki je posebno vneto razširjal po Ameriki francoskega socijalista Blanquia

ideje. Med svojimi pristaši sta štela Weitling in Kock samo nekaj Nemcev. Njun trud je imel le malo uspeha. Weitling se je kmalu ločil od imenovanega društva in se je za kratek čas priklopil komunistični nasebini Iowa v claytonski pokrajini, ki jo je bil ustanovil v Baireuthu l. 1800. rojeni Henrik Koch († 1879) po Fourierovih načelih. A ko je praktični izkušal komunistično življenje, mu je jelo vse njegovo agitatorsko delovanje presedati; vrnil se je k šivanki. Izumil je nekaj važnih stvari pri šivalnem stroju. V pravadah za svoje izumiteljske pravice je potrosil svoje neznatno premoženje in l. 1871. je reven umrl.

Drugi mož, ki ga moramo tu omenjati, je Weydemeyer, učenec in prijatelj Karola Marxa; tudi njega je revolucija l. 1848. pognala iz Nemčije. Ta je z vso vnemo razširjal Marxove misli med svojimi rojaki v Ameriki. Pripravil je tla za krepko socijalsko stranko. Umrl je ko auditor v St. Louisu, zasluživši si to službo s svojim junaštvom ko zvezni vojak v meščanski vojski. Njegova agitacija je bila modro zasnovana. Da bi si pridobil mladih sil in jih nekako brez slutnje, za kaj jim gre, vzgojil za socijalizem, je ustanavljal telovadna društva, ki so se kmalu razširila po vseh večjih mestih. Imela so med seboj zvezo z imenom „Združena telovadna društva Severne Amerike“ (Vereinigte Turnvereine Nordamerikas); kmalu se je pa socijalski duh med udi okrepil tako, da so stopila z imenom „Socija-

¹ V 2. številki popravi Ana Lee nam. Ana See.

² The socialism of to-day may be said to date from the European revolutions of 1848, all of which soon terminated disastrously for the people as opposed to their rulers. Many German refugees sought our shores, and some of them were ardent socialists and communists, who endeavored to propagate their ideas. Ely o. c. str. 219.

liška telovadna zveza“ (Socialistischer Turnbund) na dan. Tedaj so tudi že v svojem programu naravnost proglasili, da je njihov namen razširjati socijalizem in povsod podpirati socijalno-demokratsko stranko. Kolikor je bilo mogoče zasledovati ameriško socijalsko gibanje, nastopa „socijalno-demokratsko“ ime prvič v tem programu. L. 1850. so se telovadna društva v New-Yorku začela in l. 1851. je štela njihova zveza že 17 društev. Ko je buknila meščanska vojna, so ta društva brž organizovala svoje člane za boj. V New-Yorku so n. pr. sestavili socijalski telovadci cel polk. Blizu polovica vseh telovadcev je šla v vojsko. A uprav ta vojska je postala usodna za njihova socijalska načela. Najboljši med njimi, ki so se v bojih za Zvezne države izkazali, so vstopili po končani vojski v državne službe in tako so v marsičem izpremenili svoje ideje. Zveza se je preosnovala in si nadela ime „Severno-ameriška telovadna zveza“ (Nord-amerikanischer Turnbund). Zastopala je odsej radikalno-demokratsko smer, gojila smisel za socijalno vprašanje¹, podpirala delavce v njihovem boju za boljše razmere, zahtevala zanje zakonitega varstva, zraven je pa tudi skrbela za vzgojo. Ustanavljala je šole, javna predavanja in čitalnice. V svojem izpremenjenem programu poudarja, da so socijalne, verske in političke preosnove mogoče samo po izobrazbi in nramnosti. L. 1885. je štela 22.000 udov; premoženja je imela 2,409.375 dolarjev; vzdrževala je 140 telovadnic, v svojih šolah je vzgajala 16.000 otrok. — Zveza sama se ne more več imenovati socijalno-demokratska. V svoji prvi dobi je pa vendar vzgojila mnogo mož, ki so ostali zvesti Marxovim idejam.

Nemški izseljenci so ustanovili l. 1857. komuniški klub v New-Yorku, ki se je naslonil na Lassalleove nauke. Iz tega kluba

¹ Zvezni odbor je sestavljal vprašanja, o katerih so posamna društva razpravljala. Jedno tako vprašanje, ki samo priča, da je socijalno-demokratski značaj obledel, slove: Ali je skrajšanje ur za delo in ustanovitev normalnega delavnika uspešno sredstvo, da se izboljša socijalni nered?

se je rodila prava socijalska stranka, ki se je izprva imenovala „Social Party“, kasneje (l. 1877.) pa „Socialistic Labor Party“, (navadno le z začetnimi črkami S. L. P.) L. 1869. se je združila z Marxovo internacijo. Kako so morali nekako zvito evropski internacionalci nagovarjati Američane, razvidimo najbolje iz pisma glavnega tajnika pri internaciji J. G. Eccariusu, s katerim vabi ameriške delavce k shodu v Basel l. 1869. (meseca kimavca). V tem pismu pravi namreč, da je glavna stvar, ki naj Amerikance privede do tega, da bodo poslali zastopnike k internacionalnemu shodu, vprašanje evropskega izseljevanja v Ameriko.

Pri shodu narodne delavske zveze v Filadelfiji so sklenili ameriški delavci, da pošljejo nekega Camerona v Basel. Takrat se je ustanovila dejanska zveza med evropskim in ameriškim socijalizmom.

L. 1871. so dobili socijalisti v Ameriki novega ognja. Mnogo Francozov se je namreč izselilo potem, ko je bila uničena pariška komuna, in ti so prenesli s seboj duha silovitosti in upora. L. 1872. je v Haagu sklenila Marxova internacija, da prestavi svoj sedež iz Londona v New-York. Marx je Američanom torej še več zaupal nego svojim evropskim tovarišem. Mednarodna delavska zveza (International Workingmen's Association; navadno le I. W. A.) je imela več shodov; a le malo časa je vzdržala navidezno jedinstvo med svojimi udi. Nemški izjemni zakoni proti socijalistom so prignali veliko število nemških sodrugov v Ameriko; l. 1882. (meseca grudna) je prišel že opisani krvoločni I. Most. Ti možje so zanesli tak radikalizem med delavsko organizacijo, da je bilo zmernejšim udom nemogoče še dalje ostati v nji. L. 1883. so se končno ločili. Radikalci so zborovali v Pittsburgu, zmernejši pa v Baltimoru. Prvi so se organizovali pod imenom „Mednarodna zveza delavskega ljudstva.“ (International Working Peoples Association; I. W. P. A.)

¹ I. W. A. je še ostala pri angleški govorečih delavcih zapadno od Missisipija. L. 1886. je štela le 15.000 udov.

Ta zveza je sprejela popolnoma anarhiški program; napovedala je boj s silo vsemu dosedanjemu redu: državi, veri, družini in zagovarjala najskrajnejšo svobodo vsakega posamnika. Iz politiškega boja in iz volitev se je norčevala; uprizarjala pa po raznih mestih napade na policijo. Štirje njeni člani so bili v Čikagi l. 1887. obešeni, ker so se z bombami ustavljali stražnikom. Bila je tudi v vedni zvezi z evropskimi anarhisti in jih na vso moč podpirala; denar, časopise in dinamit so dobivali evropski anarhisti iz Amerike. Teoretiška načela je povzela od Angleža Josiah Warrena, zlasti iz njegovega dela „Prava omika“ (True civilization) in od Francoza Proudhona. Prvi anarhiški teoretik je še sedaj živeči Benjamin R. Tucker, ki je prevel Proudhonova dela v angleščino, spisal več samostojnih knjig¹ in izdaje do danes v Bostonu glavno anarhiško glasilo „Liberty“ (svoboda). — Za praktiško agitacijo je pa največ storil Most s svojim v New-Yorku izhajajočem listu „Die Freiheit“². S pravo besnostjo je v nemal v njem najgrše strasti in pozival delavce k „propagandi dejanja“. Nekaj vzgledov navajamo iz tega lista, ki je tudi v Avstriji in celo med Slovenci svoj čas širil svoje ideje in napravil mnogo gorja.

V št. 12. dné 24. sušca l. 1883.: Proč z državo! V št. 42. dné 16. grudna l. 1882. se norčuje iz zakonov in zakonodajavcev; v št. 21. dne 24. vel. srp. l. 1884. zametava zakonsko zvezo in priporoča prosto ljubezen; v št. 18. dne 5. vel. srpana l. 1883. napoveduje boj dosedanji družbi³; javno pozivlje k ropu in tatvini; pravi, da je vsako sredstvo dobro, da se uničijo poglavarji se-

¹ Najznamenitejša in najpoučnejša o anarhiški teoriji slove v nemškem prevodu: Staatssocialismus und Anarchismus. Berlin 1895.

² Poleg „Freiheit“ so imeli anarhisti še te-le liste: „Vorbote“, „Fackel“, „Chicagoer Arbeiterzeitung“, „Alarm“, „Lucifer“, „Truth“.

³ Die Revolution hat keinen Respekt vor irgend einer Sache oder Person, welche mit jenem System des Raubmordes in Verbindung steht, vermöge welchem bis auf den heutigen Tag die Proletarier aller Länder von einer hundsvöttischen Schmarotzerbande betrogen, bestohlen, ausgebeutet und bis in den

danjega družabnega reda; uči, kako se napravljajo bombe in druga razstrelila; hujska k požigu in umoru in na vso moč slavi anarhiške morivce in jih o priliki njihovega smrtnege dne povzdiguje. V št. 11, 14. sušca l. 1885. izjavlja, da veruje samo še v smodnik in svinec, strup in bodalo, dinamit in bombo.¹

Bodi dovolj! I. W. P. A. je grozna v svojih načelih, hujska pa še v svojih dejanjih. V Ameriki ima še vedno svoje središče; krvava hudodelstva, o katerih čujemo pogostokrat tudi v Evropi, pa pričajo, da njena moč sega tudi med nas. Ruski car Aleksander II., francoski predsednik Carnot in naša blaga cesarica Elizabeta so v številu nesrečnih žrtev, ki jih je pograbila opisana anarhiška organizacija.

Razširja se tajno: program ji je še vedno tisti, ki je bil sprejet v Pittsburgu l. 1883. Tako-le slove:

„Kar namerjamo doseči, je jasno in preprosto:

1. Uničenje sedanjega slojnega gospodstva z vsakršnimi sredstvi, t. j. s krepkim, neizprosnim, revolucijskim in mednarodnim delovanjem.

2. Ustanovitev svobodne družbe na temelju zadružne (kooperativne) organizacije proizvodnje.

3. Svobodno menjavanje proizvodov jednake vrednosti s pomočjo proizvodjalnih organizacij brez trgovine in dobičkarije.

4. Organizacija vzgoje na posvetnem (brezverskem) znanstvenem in za oba spola enakem temelju.

Tod hinein geschunden worden. — Ob diese „offiziellen“ Verbrecher sich in Purpur hüllen, ob sie Kutten tragen, ob sie sich in Uniformen spreizen oder ihre feisten Wänste hinter bürgerlichen Trachten bergen — — —.

¹ Man wird mit der Zeit den Pfaffen vom Altar herunterschossen. Jeder Fürst auf dem Throne wird seine Beute finden. Gift wird an der Tafel der Schlemmer seine Schuldigkeit verrichten. Dynamit wird in den glänzendsten Karossen explodieren. Wir glauben einzig und allein an Pulver und Blei, Gift und Dolch, Dynamit und Bombe.

5. Jednaka prava za vse brez razločka spola ali narodnosti.

6. Ureditev vseh javnih stvari po svobodnih pogodbah s samostojnimi občinami in zadrugami, temeljujočimi na federališki podlagi.¹

¹ What we would achieve is, plainly and simply:

1. Destruction of the existing class rule, by all means i. e., by energetic, relentless, revolutionary, and international action.

2. Establishment of a free society based upon cooperative organization of production.

3. Free exchange of equivalent products by and between the productive organization without commerce and profit-mongery.

Ta program je bistveno tak, kakor ga je zastopal Bakunin, ki je v Evropi prvi javno dvignil zastavo anarhizma po načelih, ki si jih je pridobil iz Proudhona in M. Stirnerja.²

(Dalje.)

4. Organization of education on a secular, scientific and equal basis for both sexes.

5. Equal rights for all without distinction to sex or race.

6. Regulation of all public affairs by free contracts between the autonomuns (independent) communes and associations, resting on a federalistic basis.

² Der Einzige und sein Eigenthum, Leipzig 1895.

Književnost.

Slovenska književnost.

Moja doba in podoba. V spomin svoje sedemdesetletnice 1828.—1898. spisal Andrej Marušič, častni kanonik metropolitnega kapitlja v Gorici, kn.-nadškof. konsistorialni svetovavec in višji šolski nadzornik za veronauk, profesor veroznanstva na c. kr. gimnaziji goriškem v p., ud c. kr. dež. šol. sveta itd. V Gorici 1898. Iz goriškega časnika „Primorski list“ ponatisnila „Hilarijanska tiskarna“. 8°. str. 80. — Dobro znani slov. pisatelj je opisoval l. 1898. v „Primorskem listu“ prav zanimivo svoje življenje. Žal, predno je dokončal spis, ga je prehitela smrt. Dne 16. vinotoka l. 1898. je od kapi zadet umrl v Gorici. Le 12 str. je dodanih pokojnikovemu rokopisu, ki je tukaj v lepi knjižici s pokojnikovo podobo pred nami. Ta knjiga ima za našo zgodovino veliko vrednost ne samo zato, ker je pisatelj dobro poznal razmere, temveč tudi, ker je pisal odkritosrčno in preprosto. Zato je silno zanimivo čitati to delo ne samo za goriške domačine, ampak tudi za druge Slovence. Dostaviti smemo, da je jezik pokojnega pisatelja jako lep, pisava čista, saj je znano, da je bil Marušič izmed boljših stilistov slovenskih. Zaradi tega želimo, da bi se ta knjiga razširila in pokazala mnogim mično podobo pisateljevo. Marsikomu bo v svarilo, drugim v boдрilo. L.

Ljubite svoje sovražnike! Povest iz maorskih vojsk na Novi Zelandiji. Spisal J. Spillmann iz J. D. S štirimi podobami. V Ljubljani. Založila „Katoliška Bukvarna“. Tisk Katoliške Tiskarne. 12°. str. 75. Cena 40 h. Ta povest je jako ganljiva, ker nam kaže veliko in junaško ljubezen otrok do starišev, junaško ljubezen do sovražnikov, pa tudi dobro za-

pleten in lepo razvozlan dogodek. Seveda, kolikor bolj je stvar lepa, tem manj je verjetna, kar pa preprostega čitatelja ne bo motilo. Jezik je čist in pravilen, oprava lična. L.

„Zbirka ljudskih iger.“ I. snopič. Izdaja „Slovenska krščansko-socijalna zveza“. Ljubljana 1900. Cena po pošti 90 h. Po pet snopičev skupaj vsak za 20 h ceneje.

To je nova zbirka iger, ki se je pričela izdajati na Slovenskem. Smer je važna, samo gledati bo treba, da bo blago tudi v vsakem oziru izvrstno, sicer si nova zbirka ne bo pridobila tistega vpliva, katerega bi ji odkritosrčno želeli. Za igrami, kakršne so v prvem snopiču, naj pridejo še boljše. Pač vpoštevamo radi to, da so namenjene preprosti zabavi.

Vsebina prve igre: „Pravica se je izkazala“, je na kratko ta: Dva lačna in žejna dijaka prideta s praznimi žepi h krčmarju Ferjanu in ga opeharita za jed in pijačo s tem, da mu hočeta novo železnico, za katero sta pré prišla merit progo, napraviti čez njegov travnik in mu tako pomnožiti premoženje. Dva obrtniška pomočnika pa, ki sta vse vedela, se oblečeta ko inženirja in presenetita onadva, a jima „šalo“ odpustita, ko jima krčmar obljubi dobro plačo. Vmes je vpleteno barantanje nekega juda, pri katerem pa se ta osoli. Kar je na igri najboljše, so krepki dovtipi.

Druga igra „Zamujeni vlak“ je v tehničnem oziru dobra, da namreč vsaj vemo, kaj dela ta ali ona oseba v igri. Vsebina je ta: Peter, trgovec in občinski svetovavec v Leščevju, gre na sejem, dasi bi moral biti doma, ker baje pride španski kralj. Na sejmu se pri pivcih zamoti in vlak zamudi. Naroči si poseben vlak, in v Leščevju mislijo, da pride

s tem vlakom pričakovani španski kralj. Burka bi bila dobra, pa je preveč razpletena. Preveč besedij, a malo vsebine. Tudi je pač bilo nepotrebno za vsak posamezni prizor uvajati novo pozorišče, kar bo igro dolgočasilo in predstavo otežkočilo brez sile.

Tretja igra „Lurška pastirica“ je prevod iz nemščine. Predstavlja nam, kako neka Otilija, grofovska hči, ki je že slepa od rojstva, v Lurdu čudežno zopet dobi pogled, kar tudi njeno neverno mater izpreobrne. Zraven se predstavljajo tudi razni prizori iz lurških prikaznij Matere Božje. Igra je po predmetu ganljiva, a tudi premalo izbirčna v besedi.

F. Šanda.

Hrvaška književnost.

Povjest Hrvata od najstarejih vremena do svršetka XIX. stoljeća. Napisao ju Vjekoslav Klaić, javni redov. profesor obće povjestnice na kr. sveučilištu Franje Josipa I. Svezak II. Dio prvi. Treće doba: Vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301—1526). Prva knjiga: Anžuvinci i Sigismund do gubitka Dalmacije (1301—1409). Sa 94 ilustracije. Tisak i naklada knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch). Zagreb 1900. Cena 7 K.

V drugem zvezku svoje zgodovine je opisal prof. Klaić vladu Anžuvincev in pa vladanje Sigismunda Luksemburgoviča do l. 1409. Moč Arpadovičev je bila za Hrvaško pogubna, ker so se trudili, da zatró slovanski značaj zemlje ter jo počasi popolnoma zjedinijo z Ogrsko. Zatrli so zato na Hrvaškem plemensko vladanje ter uveli fevdalizem. Pa fevdalna aristokracija je postala proti volji kraljev iz arpadske rodovine tako jaka, da se je slednjič odločila za novega kralja iz rodovine Anžuvincev in ga pripeljala z Laškega na Hrvaško. Tako so zavladali Anžuvinci najprej na Hrvaškem in potem tudi na Ogrskem. Toda tudi Anžuvinci so kmalu pozabili zahvalnost proti temu fevdalnemu plemstvu, ki jim je pomoglo do gospodstva na Hrvaškem in Ogrskem, a kasneje za nekaj časa celo na Poljskem. Boj proti Hrvatom je začel že Karlo Robert (1301—1342), nadaljeval ga je njegov sin Ljudevit Veliki (1342—1382) z vso odločnostjo. Njegov gnev so občutili posebno Bribirski knezi (Šubići) in pa Nelepići, dočim so se Frankopani in Gorjanski povzdignili v tem času do velike moči. L. 1347. je bila zlomljena moč Bribirskih knezov, ko jih je Ljudevit Veliki razdelil na dve betvi in jedni podelil grad Zrinj v Pounju. Po tem gradu so se kasneje zvali Zrinjski in se iznova poslavili v bojih s Turki. Dalmatinska betev pa je od tega časa popolnoma zahirala. Padec te znamenite rodovine je prva velika nesreča za Hrvate v Dalmaciji. Ljudevit Veliki je sicer Dalmacijo osvobodil jarma beneškega, sprejel tudi mesto Dubrovnik pod svoje okrilje, a zato so Benečani vendar neprenehoma prežali na Dalmacijo

in iskali prilike, da jo osvoje. Tragična smrt Karla Dračkega Anžuvince (1386), katerega sta dali umoriti Marija, hči Ljudevita Velikega, in njena mati Elizabeta, je povzročila strašne zmešnjave na Hrvaškem ter pravi upor in odpad Hrvaške od Ogrske. Elizabeto in Marijo je zadela huda kazen. Bili sta ujeti in odpeljani v Novigrad, kjer so dali uporniki Elizabeto zadaviti, Marijo pa je rešil njen zaročnik Sigismund Luksemburgovič. Tudi upornike ni spremljala dolgo sreča; Sigismund jih je premagal pri Doboru v Bosni in jih strašno kaznoval (1394). To je druga katastrofa. Dobro je bilo za upornike, dokler jih je branil umni in podjetni Štefan Tvrtko, bosanski kralj (1377—1391), ki je namenil z Bosno zjediniti vse hrvaške zemlje, pa je prerano umrl in zapustil preslabe naslednike, ki bi bili znali in mogli izvesti njegovo veliko idejo. Z njegovo smrtjo so bile žalibože pokopane tudi njegove osnove. Hrvaško so razdejale od tega časa hude domače razprtije. Tudi Bosna je oslabela in je njen vladar Štefan Dabiša sklenil s Sigismundom celo pogodbo, po kateri je bilo Sigismundu zagotovljeno nasledstvo v Bosni. Posledice zmage pri Doboru so bile za upornike strašne; najodličnejši plemiči hrvaški so izgubili svoje glave. Sigismund je ravnal neusmiljeno, zato ga je odslej še huje mrzilo hrvaško in bosansko plemstvo. Po silnem porazu njegove vojske v vojni s Turki pri Nikopolju (1396) je imelo priliko, da se je maščevalo. Na zboru v Križevcih (1397) mu je očital njegovó okrutnost Štefan Lacković, a zato ga je dal Sigismund ubiti z njegovimi privrženci krvavi sabor, tretja katastrofa). Iznova se je vzdignilo hrvaško plemstvo v zvezi z bosanskim pod vodstvom bosanskega kralja Tvrtka II. proti Sigismundu. Toda tudi v tem boju je bila Sigismundu sreča mila; premagal je drugič upornike zopet pri Doboru (1408) in jih za vselej razpršil. Kmalu potem je zadel Hrvate še najhujši udarec. L. 1409. je namreč Sigismundov protikralj, izvoljen od Hrvatov, Ladislav Napuljski (Anžuvinec) prodal Dalmacijo Benečanom za 100.000 cekinov, ko je videl, da se ne bo mogel vzdržati na Hrvaškem. Benečani so tako postali vnovič gospodarji Dalmacije, katero so pridržali v svoji posesti do l. 1797. Le Dubrovnik je ostal samostalen. To je četrta katastrofa za Hrvate

Profesor Klaić pripoveduje vse zgodbe v lahkem in ugodnem slogu na temelju zgodovinskih virov, katere navaja pogostoma doslovno v tekstu namestu pod črto, kjer bi mogle bravca pri branju motiti. O tem drugem zvezku se moramo tudi pohvalno izraziti kakor o prvem; le preobširno se nam zdi osnovano gradivo na onih mestih, kjer se govori o dogodkih zunaj Hrvaške, posebno za kralja Ljudevita Velikega na Ogrskem, Poljskem in v Napolju. Seveda so vsi ti dogodki v neki zvezi s kraljevo osebo, ne pa toliko z zgodovino hrvaškega naroda. Pač pa je vrlo dobro, da je omenil borb s

Turki na Balkanu pred in po bitki na Kosovem polju, ker se to tiče neposredno Hrvaške. Moglo bi se skoro reči, da je drugi zvezek še bolji od prvega, posebno kar se tiče pripovedanja. Nekateri odseki, kakor: padec Šubićev in Nelepićev, smrt Karola Dračkega, zveza in upor hrvaških velikašev proti Sigismundu, njih poraz in strašne kazni, ki so zadele hrvaške upornike, neumorno delovanje bosanskega kralja Tvrtka I., da zjedini balkanske Slovane, krvavi sabor v Križevcih, se berejo kakor drame iz hrvaške zgodovine, tako živo in plastično je nam predočil pisatelj te dogodke. A nič manje se ne odlikuje s svojimi karakteristikami najznamenitjših ličnostij iz te dobe. Moramo priznati, da tako natančne karakteristike kralja Sigismunda nismo še nikjer čitali, a sedaj ga poznamo iz tedanjih virov ko neukrotljivega preganjavca hrvaške svobode. Ko smo brali, kaj je hrvaški narod pretrpel pod tem vladarjem in koliko se je takrat prelilo hrvaške krvi, nehoté smo se vprašali, je-li mogoče, da se je ta narod, oslavljen tako hudo za te vlade, mogel

kasneje vzdržati v tristoletni borbi s Turki. Zares nepresahljiva žilavost tiči v tem narodu! Pa še na nekaj smo zadeli v tem pripovedanju: na veliko neslogo hrvaških velikašev in dalmatinskih mest, ki je bila pa tudi kriva, da so mogli njihovi protivniki slavodobitno nad njimi zagospodovati. Koliko krasnih naukov se nahaja v tej zgodovini za sedanje naše odnošaje na slovanskem jugu!

Založna knjigarna Hartmanna (Kugli i Deutsch) se je mnogo trudila, da je prišla na svetlo tudi ta druga knjiga tako lepo urejena kakor prva. Ima v vsem 94 ilustracij, med njimi 17 izvirnih fotografiranih listin, ki se nahajajo deloma v zagrebškem, deloma pa v budimpeštanskem arhivu, jeden pečatnik Babonićev (Blagajev) iz l. 1321. se čuva v v ljubljanskem muzeju.

Kdor more utrpeti 7 K, naj si nabavi to krasno delo, iz katerega se bo poučil natančno ne samo o hrvaški zgodovini, nego tudi sploh o zgodovini Balkana koncem srednjega veka. *Iv. Steklasa.*

Časopis.

Rusi so sklenili z Perzijo pogodbo, v kateri so ji zagotovili veliko posojilo, dobili pa pravico delati po Perziji železnice in prepeljavati svojo vojno čez perzijski svet.

7. svečana se je moral angleški poveljnik Buller vrniti čez Tugelo, katero je bil prekoračil pri Waalkranzu. Buri so mu naredili s streljanjem veliko škodo. Ker so Angleži to pot delali z vso silo, vidi se, da je bila grozna bitka, v tej vojski doslej najhujša, v kateri so Buri sijajno zmagali. Na angleški strani je veliko mrtvih. — Tudi zapadna armada pri Modder-Riveru ni bila srečna; generala Macdonald in Babington sta se morala od prodiranja vrniti.

9. svečana je došel glavni angleški poveljnik general Roberts k zapadni armadi, ki ima namen rešiti oblegano mesto Kimberley. Ker so Angleži izprevideli, da jim ne kaže čez Tugelo proti Ladysmithu in naprej v Transvaal, hočejo zgrabiti oranjsko zavezno državo in prodirati proti njenemu glavnemu mestu Bloemfonteinu.

11. svečana so Buri vzeli tabor generala Klementa pri Rensburgu in mu ubili veliko mož. Klement se je moral umakniti v Arundel.

Ob istem času so začeli Buri popuščati svoje postojanke pri Kimberleyu, ker se je bojni načrt

premenil, pa bi tudi s sestradanim mestom ne bili nič na boljem

Dne 13. svečana je umrl v Ljubljani zaslužni gospod dr. Anton Jarc, zlatomašnik, prošt, bivši profesor, šolski nadzornik, večletni predsednik Vincencijeve družbe in raznih drugih družb. Rojen dne 15. vel. srpana l. 1813

Namestnik na Moravskem je postal grof Karol Žierotin.

Nemški državni zbor je sprejel t. zv. zakon-Heinze, ki prepoveduje z ječo do šest mesecev ali z globo do 600 mark prodajati nenravne spise ali slike ljudem pod 18. letom ali razstavljati pohujšljive podobe.

15. svečana so došli Angleži v Kimberley. Buri so nadlegovali Angleže in jim delali škodo.

Boji so sedaj na treh bojiščih: ob reki Tugeli na vshodu, na jugu oranjske države, in na zapadu pri Kimberleyu. Angleži izkušajo s temi razdeljenimi močmi oslabiti Bure. Burski general Cronje se umika od Kimberleya čim dalje bolj. Večjih bojev ni, tem več pa malih prask. Angleži pa se pripravljajo prav tukaj, da udarijo na glavno bursko moč pod generalom Cronjejem.

19. svečana. Angleži so prišli čez Tugelo, ker so Buri popustili svoje postojanke. Pri Colenso (blizu Ladysmitha) so se vneli hudi boji.

Razne stvari.

Amalfi.

Mesto Amalfi, ki ni daleč od Neapolja proti jugu, blizu Sorenta, ni ravno veliko, pač pa ima prekrasno lego, da mu ga ni para na svetu. Naše slike v današnji in v poslednji številki vsaj nekoliko predočujejo ta divni kraj. Vrh lepote je imel Amalfi tudi mogočnost in imenitnost. V njem so vladali vojvode kakor v Genovi; imel je ljudovlado, bogate trgovce, in svoje ladije je pošiljal zlasti na jutro. To je bilo v srednjem veku. Sovražna druga mesta so mu uničila zunanjo moč, veliko mu je škodila protivna sila prirode. Dne 15. listopada l. 1343. je morje s hudim južnim vetrom divjalo tako, da je podrlo mestno zidovje in pa najlepše mestne stavbe. Neprestano so mu tudi pretili usadi, ker je mesto ob strmeh hribu, katerega izpodjeda morje. Že 3. prosinca l. 1117. se je tak usad dva streljaja na široko pogreznil v morje in pokončal del mesta. Takrat se je odprla ona sloveča votlina (poleg hotela kapucinskega), iz katere v duhu gleda gledavec, ako gleda našo sliko na str. 137.

Čim nevarnejša je ta lega, tem drznejši so bili prebivavci, ki so semkaj, kjer so bili najlepši razgledi, stavili svoja bivališča. Naznamenitejši v tem oziru je „kapucinski samostan“, t. j. stavba, postavljena že l. 1212., do 80 m skoro navpično nad morjem, katero so pozneje dobili kapucini. Tu stoji vrsta stebrov, ob katerih se v divni lepoti ovija vinska trta. (Glej sliko na str. 120.) Prvotni kapucinski samostan je dandanes hôtel, samostan pa je postavljen niže, 30 m nad morjem, in poleg samostana je še hôtel Sta. Caterina. V ta lepi kraj so radi zahajali tujci; zlasti bogati Angleži. Domačini so hrib ne samo prekopali za cesto, temveč ga tudi izpodkopavali. Nihče ni slutil, kaj pride.

Ko je lani v listopadu in grudnu mnogo deževalo, začelo se je s tega hriba trgati in rušiti kamenje. To je ljudi opozorilo na nevarnost; večina je zapustila oba hotela. Kar se je opoldne 22. grudna utrgal ves prednji del višine, na katerem je hôtel kapucinski. Kakor ob močnem potresu se je potreslo po mestu, ljudje so preplašeni planili po koncu —: hôtela vrh višine ni bilo več, spodaj ravno tako nobenega poslopja več: vse zasuto, vse pokopano, in razburkano morje, v katero se je zvalila ogromna množina odkrhnjene gore, je podilo svoje valove daleč tje proti jugu in vzhodu. Nekaj ljudij je tudi našlo smrt, med njimi dve angleški dami, ki sta bili v hôtelu Caterina. Domačini so bili tako prestrašeni, da niso niti mislili na izkopavanje ponesrečencev. Šele vojaštvo se je lotilo dela, ki pa seveda ni bilo niti lahko niti varno.

Velikanska je škoda za mesto. Tujci se ga bodo ogibali. Mislečemu človeku pa kaže dogodek, kako je na svetu vse nestalno.

Naše slike.

V poslednji številki smo podali nekaj mičnih slik, ki nam kažejo, kako vrlo je napredovala tudi fotografska umetnost. Slike: „Fatima“ (str. 100), „Študija“ (str. 104), „Gozdna idila“ (str. 112), „Samostan Melk ob Dunavu“ (str. 117), „Cerkev sv. Antona v Padovi“ in „Tempel Sibilin v Tivoliju“ (str. 126) so samo fotografske slike, ki pa so narejene po pravilih umetniških in so tudi res umetne in lepe. Povzeli smo jih (po posebni prijaznosti uredništva) iz strokovnega lista „Photographische Correspondenz“ (1899, šte. 12). Na str. 152. in 153. vidimo dve najnovejši Groharjevi sliki, ki sta slikani za romarsko cerkev na Brezjah: Sv. Antona Pad. in sv. Antona Pušč. Podobi sta ok. 2 m visoki in slikani v živih barvah, v močnih kontrastih. V „Ant. Pad.“ je svetloba povsem mirna, v ozadju se vidijo še v oblakih stebri cerkve; Marija ima temno-rdečo spodnjo obleko in temno modro togo. V „Ant. Pušč.“ je ozadje rumeno, Kristus ima toplo-rdečo togo, tuniko pa svetlo-modro. Oba svetnika imata rjav habit. Naš umetnik Iv. Grohar se je rodil l. 1867. v Sorici; učil se je pri Bradaški v Kranju; potem v Zagrebu, na graški deželni akademiji, od l. 1894. v Monakovem.

Slovensko gledališče.

19. prosinca se je igral Aškerčev „Izmajlov“, drama v štirih dejanjih.

21. prosinca se je igrala ljudska igra J. J. Stankovskega „Od stopinje do stopinje“.

25. pros. so se igrali v ljubljanskem gledališču „Rokovnjači“.

27. pros. se je prvič igrala R. Wagnerjeva opera „Večni mornar“. Poslovenil A. Štritof; ponavljala se je 30. pros. in 6. svečana.

2. svečana popoldne je bila ljudska predstava „Rokovnjačev“.

3. svečana so igrali „Zapravljivca“.

8. svečana. V. Parma: „Stara pesem“ in Leoncavallo: „Glumači.“

13. svečana je bila tisoča predstava slovenskega gledališča. Igrale so se igre: „Jamska Ivanka“, narodna spevoigra, zložila Mir. Vilhar in Schantl. Anton Foerster: Overture k izvorni slovenski operi „Gorenjski slavček“. „Shupanova Mizka.“ Overture k opereti „Tičnik“, zložil B. Ipavec. „Stara pesem“, uglasbil V. Parma. Namerjali so predstavo „Tugomerja“, pa ga je vlada prepovedala. Druga slavnostna predstava je bila 16. svečana, pri kateri se je pel Smetanov „Dalibor“. Tretja in zadnja slavnostna predstava je bila 20. svečana. Igral se je Shakespearjev „Hamlet“.

Pogovori.

(Dalje.)

G. Proles. Tako-le kar s krepkim korakom, glavo pokoncu — jo hočete udariti na polje poezije! Nič ne zakrivajte, kaj da hočete. Zato imate svoje

Geslo.

Lastnosti blage naj te le krase,
na zemlji sam si spomenik postavi;
podari narodu roke, srce
in z deli v domovini se proslavi!

Da, tako bodi! S tem smo jako zadovoljni. Da bi le mnogi izbrali si to geslo in po njem tudi ravnali!

A ker niste bojazljivec, prišli ste takoj na dan s „Satiro“. Ljubi moj, to je nevarna stvar. Satire pisati ni tako kakor krompir peči. Kdor hoče satire pisati, tisti mora biti tak, da sme reči: Mi smo mi. Vi ste jo tako-le povedali:

Satira.

Nekoč prodal je pegaza poet,
no, zdaj je tisti čas minil;
kdo padal bi pred zlatim Molohom,
kdo rajši bi ga ne zapil!

Nekaj ste mislili, to je res; tudi ste jo hoteli dobro zasoliti: a ne zamerite, ni se Vam sponeslo. Kako neki? Pravite: „Nekoč prodal je . . .“ Ako je prodal, potem je tisti čas seveda minul, kako pa! Ko bi bili rekli: „Nekoč so poetje prodajali pegaza . . .“, tedaj bi se smelo dostaviti in postaviti, da je minul čas tako žalostnega ravnanja. A čujmo naprej! „Kdo padal bi pred zlatim Molohom . . .“ Ako morda ne veste, tedaj Vam povemo: Tisti padajo, ki ga imajo. Zakaj to je trdno, da pred njim ne morejo padati, ako ga nimajo. Aha, Vi ste jo hoteli zopet zasukati bistroumno: „Kdo rajši bi ga ne zapil!“ — vsekako „Moloha zapil“, to ste hoteli reči, to kaže vsa zveza besed in obeh zadnjih vrstic. Pa — zamera gori ali doli! — tu Vam prav odločno ugovarjamo. Kdor ima zlatega Mamona, pa ima vsaj izkušnjave, da bi pred njim padel, tisti ga ne bo zapil, marveč ga lepo spravil, pa zaprl in zaklenil in se še nanj vsedel. Ej, rod skopuhov še ni izmrl — kljub Vaši satiri. A to bi bilo, ko bi smeli tisto o „zapivanju“ tako umeti, da je bil njegova žrtev — pegaz: to pa, to! Da je kdo pegaza zapil, to ni tako čudno ali nenavadno, pa tudi ne tako nedolžno, da bi ne zaslužilo Vaše satire.

A naprej! „Poroka“ in „Večerne misli“ sta dve pesmici, ki sta taki, da ju lahko denemo sem brez razlage — in pohvale.

Poroka.

Čuj, godba odmeva, zvonovi zvone,
praznuje se v cerkvi poroka,
objokano dekle le zunaj stoji,
srce ji teži bol globoka.

„Kako sem ljubila ga z dušo vso,
odšla pred oltar je ž njim druga,
a meni bo grob izkopala ljubav,
srcé umorila mi tuga.“

Večerne misli.

Že konec je dneva,
v daljavi slavec odmeva,
umira in tišje prihaja
kot glas iz neznanega kraja.
Krog mene molk monotón.
Bog znaj, kdaj po trudu in znoju
jaz ležem k pokoju,
kdaj meni zazvonil bo zvon!

Kar ste zapeli v pesmi „Jaz nimam . . .“ to obsojamo odločno. Prava ljubezen, in bodisi te ali druge vrste, je vzvišena stvar, in pesnik ne sme ž njo barantati.

„Vrnitev“ nima izvirne misli, pa tudi ni lepo zložena. Le čitajte sami:

Vrnitev.

Vojak se iz tujine vrača
po mnogih letih spet domov,
pred njim stoji že vas domača,
pred njim stoji že dragi krov.

Oj, dragi krov, kjer ljuba žije,
kjer bil je v mislih slednji dan,
kjer srce zvesto zanj le bije,
o to vzprejem bo presrčan!

Tu dom je njen, a kje je draga,
da mu v objem ne prihiti?
V nemiru stopi preko praga,
na odru ljuba mrtva spi.

Berite pa sedaj „Zagorsko“, pa imate podobno misel, a bolje povedano.

Sodimo torej tako, da imate pač dobro voljo in nekaj zmožnosti za pesniško delo: a kakšni bodo uspehi Vašega pesniškega delovanja, kdo to ve! L.

G. Ž. B. v B. O Vas in Vaše muze „spevu“ smo že čuli v teh „pogovorih“. Spominjamo se, da smo pohvalili Vašo dobro voljo, pa tudi Vaše delce. Dali smo Vam poguma in sami upali, da se povspnete do kaj boljšega z dobro vajo. Tu imamo zopet pred seboj tri Vaše pesmice v presojo. In tudi o teh ne moremo in ne smemo reči, da so pod

nič, vendar take le niso, da bi jih mogli porabiti za v list. Prva „Ob reki“ bi bila po obliki dobra, a je nekam prisiljena misel v njej. Da bi listi „tiho govorili“ o tem, „kako slab je človeški rod“ in vode „glasno šumele, kako hitro spè odtod“, se nam zdi sicer izvirno, a ponavljamo: jako prisiljeno. „Molitev Korošca“ je premalo prisrčna. Kaže sicer Vaše dobro srce, ki bi rado pomagalo zatiranim rojakom vsaj s prošnjo k dobremu Bogu: a tu pogrešamo tistega res vzvišenega, prepričevalnega duha, ki bi moral biti v „molitvi“. Tudi beseda ni tako gladka, kakor Vam sicer teče: preveč težkih besedij, in ponavljajo se preveč. „Vetru“ je tretja pesemca. Tu se spotikamo ob obliki:

Veter pišeš
mili čez vrbé,
veter dišeš
lahno skoz vejé.

Od devjiga moža.

(Zapisal *Gašpar Križnik*.)

Pri Dolinarji so se slab birtval, ko so mêl jagra pri hiš gospodarja, žê rôd za rodam. Pri hiš se je začêla lesêna stêna od gnilobe sama podêrat, ko mu je Bôh od zgorej u hišo dajal — dež —, koker je špasal gospodar preke drug'm jagram in l'dêm, ko so ga uprašal: Zakaj 'ma u hiši steno podarto? Jim je povêdov tô le pri gliho, koker jo je tud' men' 26/9 1899 u Motniku u moji štacuni:

Ko je biu še Devji môž na svêt, je hvodu na greč nad Dolinarjam; kader je b'lo sêtve cajt, je upev: Dolinar sej, zdej je ura! Je pa usjau, use jem je pogratal. Puol

Družba sv. Mohorja. Dne 5. sušca poteče čas zglaševanja za našo družbo. Da bi noben zaveden Slovenec ne zamudil prilike in ne pristopil v kolo Mohorjanov! A ne samo sebe naj ne pozabi, temveč tudi znance naj vabi, da pristopijo. Kdor more, naj za piše v družbo kakega ubožnega prijatelja, mlačnega znanca, svojega odrastlega otroka: saj mu ceneje ne more napraviti boljšega veselja in mu ne more dati boljšega darila,

Kdo tako govori? Siliti naglas, kakor se ravno bolj prilega pesniku, ne gre. Četrta kitica pa je celo malo poetična, in da kdo „život spremlja z duhom na vsek od“, ste sicer Vi napisali, a dobro to ni.

Iz vseh treh „pesmic“ sodimo, da ste iskali mislij, ki Vam jih ni narekavalo toliko čustvo in srce, ampak ste le bolj hoteli imeti jih. Pesnik pa mora res čutiti, kar poje, ali vsaj tako peti, da človek — bravec — vzbudi tiste čute lahko ob pesmi, ne da bi šele moral zasledovati, kaj je hotel povedati pesnik. Sicer Vam zmožnosti tudi sedaj ne odrekamo, nasprotno: želimo, da bi s pridno vajo pa treznim mišljenjem res dosegli lepih uspehov. Dal Bog, da bodete mogli svoje rojake, Korošce, z vneto besedo buditi in navduševati za slovensko stvar! Zdravi!

M. B.

jem je pa hvodu nadlêgo délat duol h dom, kader n'kôger ni b'lo doma. Ce je b'lo kej za jêst perpravljén'ga, jem je pojêdu. Puol so pa gruntal, kako bi b'lo, deb' se ga znebil.

Tist cajt so že tud komendantari hodil po velk cêst koker zdej, de so zverino vodil. Pride an cêst'n komendont, ga je pa Dolinar naprosu, de je dau medvêda u hišo. Domač so šli zdôma. Devji môž pride. Sta se pa začêla z medvêdam r'vat; tako sta se metala, de sta plat stene podrla od hiše. Puolej je Devji môž zbejžov u hôsto in hvodu spet na greč upit: Dolinar 'maš še tisto hudo mucu, ko je mene ostrahvavva? Puotlej je jemu Dolinar gmah od njega, de mu ni več delov nadlêge.

kakor z mohorskimi knjigami. Otroke naj bi stariši vadili, da bi v ta namen nabirali novčiče v svojem hranilčku; tudi poslom naj bi šli gospodarji na roko, da pristopijo k družbi. Ali ni bolje, da posli doma beró svoje knjige, kakor da pohajajo ob nedeljah po slabih potih in jim žalost delajo! Sploh skrbimo, da ustvarimo velikansko mohorsko armado slovenskemu narodu v ponos in brambo.